

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І
СПОРТУ УКРАЇНИ
КАФЕДРА ПРОФЕСІЙНОГО, НЕОЛІМПІЙСЬКОГО ТА
АДАПТИВНОГО СПОРТУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт
освітньою програмою «Спорт»

на тему: **«ФУТБОЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ**
МАТЧІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ»

здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня
Мельника Олександра Миколайовича

Наукові керівники: Матвеев С.Ф.,
кандидат педагогічних наук, професор;
Бабенко Д.С., викладач

Рецензент: Байрачний О.В.,
кандидат наук з фізичного виховання та
спорту, доцент, завідувач кафедри
футболу

Рекомендовано до захисту на засіданні
кафедри (протокол № 3 від 02.12.2025 р.)

Завідувач кафедри: Кропивницька Т.А.,
кандидат наук з фізичного виховання та
спорту, доцент

Київ – 2025 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ФУТБОЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА В УКРАЇНІ: СТАН ДО ТА ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	9
1.1 Модернізація та будівництво спортивних об'єктів до проведення Євро – 2012.....	9
1.2 Вплив війни на інфраструктуру: основні втрати і руйнування.....	12
1.3 Економічно-фінансові, соціальні та організаційні наслідки для футбольних клубів та регіонів.....	17
1.4 Роль держави і футбольних організацій у відновленні спортивної інфраструктури.....	20
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	26
2.1 Методи досліджень.....	26
2.1.1 Аналіз наукової літератури і матеріалів мережі Інтернет.....	26
2.1.2 Історичний метод.....	26
2.1.3 Метод статистичного аналізу.....	27
2.1.4 Соціологічні методи (анкетування).....	27
2.1.5 Метод порівняння та зіставлення.....	28
2.2 Організація дослідження.....	29
РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ МАТЧІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	30
3.1 Зміни в системі проведення чемпіонатів і турнірів.....	30
3.2 Логістика матчів у воєнних умовах і заходи безпеки для учасників.....	32
3.3 Вплив воєнних дій на глядацьку активність та участь уболівальників.....	37

3.4	Зміни у регламентах змагань і адаптація до умов війни.....	42
	Висновки до розділу 3.....	45
РОЗДІЛ 4 СТРАТЕГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ПІДТРИМКИ ФУТБОЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІСЛЯ ВІЙНИ.....		47
4.1	Міжнародний досвід відновлення спортивних об'єктів після військових конфліктів.....	47
4.2	Програми підтримки та залучення інвестицій для відновлення об'єктів.....	52
4.3	Перспективи розвитку і відбудови футбольної інфраструктури в Україні.....	59
4.4	Практичні рекомендації щодо відновлення спортивної інфраструктури в Україні.....	63
	Висновки до розділу 4.....	67
РОЗДІЛ 5 АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....		69
	ВИСНОВКИ.....	72
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
	ДОДАТКИ.....	84

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДСНС	-	Державна служба України з надзвичайних ситуацій.
ДФРР	-	Державний фонд регіонального розвитку
ЄС	-	Європейський союз
ЗМІ	-	Засоби масової інформації
ООН	-	Організація об'єднаних націй
ПФЛ	-	Професіональна футбольна ліга
УАФ	-	Українська асоціація футболу
УЄФА	-	Союз європейських футбольних асоціацій
УПЛ	-	Українська прем'єр ліга
ФІФА	-	Міжнародна федерація футболу
ЮНЕСКО	-	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
CAS	-	Court of Arbitration for Sport
EIB	-	European Investment Bank
RSTP	-	Regulations on the Status and Transfer of Players

ВСТУП

Актуальність. Футбол в Україні не тільки має велике спортивне значення, але й є невід'ємною частиною національної культури та суспільного життя. Війна, що почалася у 2014 році, створила безпрецедентні виклики для різних секторів економіки та соціальної сфери, включно з професійним спортом. Інфраструктура футболу, яка раніше активно розвивалася, зазнала суттєвих пошкоджень, що негативно позначилося на проведенні матчів, тренувань та можливостях для розвитку нових гравців.

У мирний час футбольні об'єкти відігравали важливу роль як осередки громадської активності, місця зустрічей та об'єднання вболівальників. Проте воєнні дії призвели до значних змін: частина стадіонів була зруйнована або зазнала пошкоджень, інші опинилися у зоні підвищеного ризику, що зробило їх недоступними для проведення матчів. Це не лише позбавило вболівальників можливості відвідувати матчі своїх улюблених команд, але й зменшило фінансові надходження клубів, які залежать від продажу квитків та спонсорської підтримки. В результаті футбольні клуби в регіонах, що зазнали впливу конфлікту, змушені скорочувати бюджети та обмежувати розвиток інфраструктури, що впливає на їхню конкурентоспроможність і подальші перспективи.

Окрім прямого руйнування об'єктів, військові дії призвели до того, що частину змагань було перенесено на безпечніші території, що, в свою чергу, вплинуло на логістику та підвищило витрати клубів. Ця ситуація також породила нові виклики для організаторів, які повинні враховувати безпеку гравців, персоналу та вболівальників, плануючи заходи. Вивчення впливу війни на організацію футбольних матчів в Україні допоможе зрозуміти, як адаптувати інфраструктуру до поточних умов, а також виробити стратегії для відновлення спорту після завершення конфлікту.

Особливості процесу відновлення втраченої інфраструктури у післявоєнні періоди розглядали такі іноземні дослідники як: Earnest [51],

Sipos-Onyestyák [59], Matuszak [52]. Поміж вітчизняних дослідників, які оглядали зруйновану інфраструктуру і методи, які можна залучити для відновлення всієї зруйнованої спортивної спадщини можна виділити наступних науковців: Приходько В.В., Балджи І.В., Бузоверя А.Г. [7], Графська О.І. [9].

Таким чином, актуальність цього дослідження полягає у комплексному розгляді наслідків війни для футбольної інфраструктури в Україні та організації змагань. Це дозволить не лише оцінити збитки та труднощі, але й запропонувати ефективні підходи до відновлення спортивних об'єктів і подальшого розвитку футболу в країні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукова робота виконана відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021–2025 рр. за темою 1.4. «Теоретико-методологічні засади розвитку професійного, неолімпійського та адаптивного спорту в Україні в умовах реформування сфери фізичної культури і спорту» (номер державної реєстрації 0121U108294).

Мета дослідження – обґрунтувати шляхи відновлення футбольної інфраструктури після війни з урахуванням особливостей проведення футбольних змагань під час війни.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати поточний стан футбольної інфраструктури в Україні.
2. Дослідити організаційні особливості проведення футбольних матчів в умовах війни.
3. Вивчити міжнародний досвід відновлення спортивної інфраструктури після війн.
4. Розробити практичні рекомендації по відновленню спортивної інфраструктури для державних установ та спортивних організацій.

Об'єкт дослідження – футбольна інфраструктура України та процеси організації футбольних матчів в умовах війни.

Предмет дослідження – наслідки впливу війни (економічно-фінансові, інфраструктурні, соціальні та організаційні) на стан футбольної інфраструктури та особливості організації футбольних змагань в Україні.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури і матеріалів мережі Інтернет; метод порівняння та зіставлення; історичний метод; метод статистичного аналізу; соціологічні методи (анкетування).

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше проведено комплексний аналіз впливу війни на футбольну інфраструктуру та організацію матчів в Україні, враховуючи соціально-економічні, організаційні та безпекові аспекти. У роботі представлено загальну модель функціонування футбольної інфраструктури під час воєнного стану, що враховує фактори безпеки, логістики та організації. Також на основі міжнародного системного підходу до післявоєнного відновлення спортивних споруд та вперше такий підхід до України.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці рекомендацій та стратегій, що можуть бути використані для відновлення та підтримки футбольної інфраструктури в Україні в умовах війни та після її завершення. Матеріали дослідження можуть бути впроваджені в практичну діяльність Української асоціації футболу, футбольних клубів УПЛ та ПФЛ, органів місцевого самоврядування, державних установ, відповідальних за спорт, а також у роботу спортивних федерацій та регіональних центрів розвитку спорту. Результати роботи можуть служити аналітичною основою для планування реконструкції стадіонів, формування проєктів публічно – приватного партнерства, удосконалення регламентів змагань та розроблення заходів безпеки.

Апробація результатів дослідження.

Основні положення кваліфікаційної роботи були представлені на конференції та опубліковані у ЗБІРНИКУ ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ XVIII Міжнародної конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» 22 травня 2025 року, Київ.

Структура і обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 88 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ФУТБОЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА В УКРАЇНІ: СТАН ДО ТА ПІД ЧАС ВІЙНИ

1.1. Модернізація та будівництво спортивних об'єктів до проведення Євро-2012.

Розвиток футбольної інфраструктури в Україні до 2014 року знаходився далеко не на високому рівні. З 1991 року та до 2015 року було побудовано лише 814 футбольних майданчиків та 32 поля, що є дуже незадовільним результатом [35].

З поглибленням фінансової кризи та розпадом СРСР інтерес до футболу в Україні значно зменшився. Проте на межі 2000-х років стадіон «Олімпійський» знову збирав повні трибуни, коли «Динамо» під керівництвом Валерія Лобановського здобувало гучні перемоги в Європі, а збірна України боролася за вихід на чемпіонати світу та Європи.

На той час футбольна інфраструктура в багатьох містах залишалася застарілою, що впливало на низьку відвідуваність матчів. Проте у підготовці до Євро-2012 ситуація докорінно змінилася: було збудовано або модернізовано стадіони в Києві, Донецьку, Львові, Харкові, Одесі, Дніпропетровську та Запоріжжі. Ці нові арени не лише відповідали сучасним стандартам, але й сприяли поверненню футболу статусу сімейного дозвілля.

Стадіон «Металіст» у Харкові зазнав масштабної реконструкції до Євро-2012, підвищивши місткість до 38.633 глядачів і модернізувавши інфраструктуру (новий газон, підігрів поля, світлодіодні табло). Проєкт фінансували держава та власник клубу «Металіст» Олександр Ярославський, загальні витрати склали 60 мільйонів євро. Цей оновлений стадіон став прикладом сучасної мультифункціональної спортивної арени, що сприяло розвитку футбольної інфраструктури в Україні [53].

Реконструкція НСК «Олімпійський» у Києві, завершена до Євро-2012, стала символом модернізації футбольної інфраструктури України. Стадіон, що

вміщує понад 68 тисяч глядачів, отримав статус елітної арени УЄФА. Було додано ультрасучасні табло, унікальний прозорий дах, ресторани, прес-зону на 1497 місць та інші сучасні зручності. Цей проєкт продемонстрував готовність країни приймати масштабні міжнародні події [55].

Стадіон під назвою «Арена Львів», побудований спеціально для чемпіонату, зіткнувся з багатьма проблемами — від фінансових до організаційних. Бюджет проєкту стартував із 609 мільйонів гривень, а під кінець будівництва вартість стала більше 2 мільярдів гривень. Це стало величезним тягарем для міського та державного бюджетів. Частина видатків, а це 135 мільйонів гривень, міг покрити лише міський бюджет Львова, а решту – державний, оскільки приватних інвесторів залучити не вдалося.

Незважаючи на складнощі, «Арена Львів» була відкрита перед початком Євро-2012, хоча залишалася частково недобудованою. Зокрема, дві діри в даху стадіону були приховані транспарантами з символікою чемпіонату. У планах було створення на прилеглих територіях багатофункціонального комплексу, який включав би виставковий центр, офісні будівлі та льодовий палац, але ці ідеї залишилися на стадії задуму [45, 23, 31].

Стадіон «Чорноморець» в Одесі, збудований у рамках модернізації спортивної інфраструктури України напередодні Євро-2012, став одним із найважливіших об'єктів регіону. Будівництво розпочалося у 2008 році на місці старого стадіону і новий комплекс вмістив 27 400 тисячі глядачів. Хоча Одеса не увійшла до числа міст, що приймали матчі чемпіонату, «Чорноморець» швидко набув значення як арена для проведення ігор Ліги Європи, національних змагань та інших великих заходів.

Архітектурне рішення стадіону було сучасним і технологічним. Приміщення облаштовано за міжнародними стандартами, комфортними для глядачів. Однак після 2014 року на стадіоні виникли фінансові проблеми. Незважаючи на те, що спортивний об'єкт перейшов у власність американських організацій, він все ще працює і, таким чином, залишається важливою частиною інфраструктури Одеси та України [42].

Стадіон «Дніпро-Арена», відкритий у 2008 році, став першим сучасним спортивним об'єктом України, збудованим у межах підготовки до Євро-2012. Його будівництво тривало три роки, розпочавшись у 2005 році на місці старого стадіону «Металург». Проект, виконаний за участю німецької компанії Hochtief, обійшовся у 45 мільйонів євро. Стадіон вміщує понад 31 тисячу глядачів і відповідає стандартам УЄФА. Попри те, що арена не увійшла до списку приймаючих матчі Євро-2012, вона стала важливою інфраструктурною спадщиною та домівкою для ФК «Дніпро» [3].

Стадіон «Славутич-Арена» у Запоріжжі, відкритий у 2006 році, став частиною підготовки інфраструктури України до міжнародних спортивних подій. Ця арена вміщує 12 000 глядачів і слугувала тренувальною базою під час Євро-2012, відповідаючи стандартам УЄФА. Окрім футбольних матчів, стадіон використовували для різних спортивних та культурних заходів. У процесі розвитку розглядалася ідея створення багатофункціонального комплексу зі спортивними залами, однак головний акцент залишався на розвитку футболу в регіоні [40].

У 2009 році в Донецьку відкрили «Донбас Арена», перший стадіон елітного класу в Україні, що відповідав найвищим міжнародним стандартам УЄФА. Будівництво розпочалося у 2006 році, а вартість проекту склала близько 400 мільйонів доларів. Арена, розроблена британською компанією ArupSport, вражала сучасним дизайном, інноваційними технологіями та місткістю понад 50 тисяч глядачів.

Стадіон став ключовою частиною підготовки до Євро-2012, де відбувалися матчі групового етапу, чвертьфінал та півфінал. Його створення стимулювало розвиток футбольної інфраструктури України та популяризацію спорту, сприяло модернізації міської інфраструктури й підвищенню міжнародного іміджу країни.

Крім спортивної складової, «Донбас Арена» виконувала роль культурного центру, приймаючи концерти, фестивалі й громадські заходи.

Унікальний стадіон став символом прогресу, але з 2014 року через війну його функціонування було припинено [13].

Загальні витрати на інфраструктурні проекти становили понад 13 мільярдів доларів, з яких значна частина була спрямована на будівництво та оновлення спортивних об'єктів.

Інфраструктурні зміни охоплювали також транспортні системи. Було побудовано 1600 км нових доріг та модернізовано залізничну мережу, що забезпечило швидкий доступ між містами-господарями. Закупівля швидкісних потягів Hyundai дозволила значно скоротити час подорожей, що стало суттєвою перевагою для організації чемпіонату. Крім того, у містах Київ, Львів, Харків і Донецьк оновили аеропорти, збільшивши їх пропускну здатність. Наприклад, у день фінального матчу Бориспільський аеропорт обслуговував до 45 тисяч пасажирів, що стало рекордним показником для цього об'єкта [52, 60].

Окрім матеріальних змін, проведення Євро-2012 мало значний соціальний і економічний вплив. Фан-зони, створені у кожному місті-господарі, залучили понад 7 мільйонів відвідувачів, з яких більше 2 мільйонів перебували у Києві. Це сприяло розвитку туристичної галузі та готельного бізнесу. Гостям була забезпечена не лише спортивна інфраструктура, а й якісний сервіс у супутніх галузях, що позитивно вплинуло на імідж України як туристичної та спортивної держави [60].

1.2. Вплив війни на інфраструктуру: основні втрати і руйнування.

В Україні станом на початок 2023 р. через війну постраждало понад 320 спортивних об'єктів, з яких 87 зазнали значних руйнувань або були повністю знищені. Загальні збитки оцінюються більше ніж у 250 мільйонів доларів.

Таблиця 1.1

Найбільші руйнування спортивної інфраструктури в областях

Область	Кількість зруйнованих об'єктів
Луганська	89
Донецька	61
Харківська	46
Миколаївська	27
Херсонська	24
Київська	21

Масові пошкодження спортивної інфраструктури відбулися в Харківській, Луганській, Дніпропетровській, Миколаївській та Херсонській областях (табл. 1.1). Травень 2024 р. кількість втрат спортивної інфраструктури сягнула приблизно 500 об'єктів і на цей час вони зруйновані або частково, або повністю [62, 43, 7].

Найбільшою втратою цієї війни став стадіон «Донбас-Арена», інфраструктура якого продовжує страждати від окупантів. Ця арена була першою у Східній Європі, яка була спроектована та побудована за стандартами категорії п'яти зірок. Стадіон категорії «Еліт» був збудований у рекордні терміни – з 2006 по 2009 роки, а розрахований він був на понад 50 тисяч глядачів. «Донбас-арена» була не лише футбольним стадіоном, а й важливим культурним центром Донецька. Тут проводилися матчі улюблених футбольних команд, відбувалися концерти українських та міжнародних артистів, люди збиралися з родиною та друзями, щоб насолоджуватися дозвіллям. На території арени розташувалися фітнес-центр та найбільший в Україні інтерактивний музей, присвячений ФК «Шахтар». У 2012 році цей музей отримав визнання на міжнародному рівні, ставши фіналістом

престижного конкурсу European Museum of the Year Award та потрапивши до списку 45 кращих нових музеїв Європи [38, 25].

Наступним прикладом є стадіон футбольного клубу «Десна», що був найбільшою ареною міста Чернігів. Поле зазнало кількох етапів реконструкції: було повністю оновлено основний газон з електропідігрівом і системою поливу, встановлено нові бігові доріжки, а також модернізовано готель для футболістів. Оновлений спортивний комплекс мав усе необхідне для забезпечення тренувань та відновлення: зручні кімнати, сауну, басейн, медичний кабінет і їдальню. Чернігівський стадіон був готовий приймати матчі найвищого рівня, а також проводилася робота, щоб він відповідав стандартам УЄФА.

Однак ці плани були зруйновані війною. 5 березня 2022 року, під час облоги Чернігова, східна трибуна була серйозно пошкоджена через артилерійські обстріли, а 11 березня ворожі авіаудари зруйнували поле. Стадіон, на якому тренувалися ціле покоління українців, став мішенню для російських окупантів, які скинули 500-кілограмові фугасні бомби. Тепер те, що колись зберігало пам'ять про великі спортивні досягнення, може стати лише спогадом. Футбольний клуб «Десна – Чернігів» через відсутність домашньої арени та тренувальної бази призупинив свою участь в УПЛ [41].

Футбольний клуб «Маріуполь» також постраждав від наслідків війни. Домашнє поле, яке базувалося на стадіоні ім. Бойка було зруйновано внаслідок обстрілів. Арена могла вміщувати в собі понад 12 тисяч глядачів. Стадіон, відкритий у 1956 році, спочатку носив назву «Новатор». У 2001 році його модернізували та перейменували на «Іллічівець». Свою сучасну назву, присвячену почесному президенту клубу, спортивна арена отримала у 2018 році [47].

Стадіон «Локомотив» - домашній майданчик для футбольного клубу «Локомотив», який виступає у Другій лізі України. «Локомотив» вважається одним із найвідоміших та найстаріших футбольних клубів Києва. Арена була відкрита у 1925 році. Актуальну назву отримав у жовтні 1935 року. Внаслідок

російської ракетної атаки 23 січня 2024 року було зруйновано майже весь каркас стадіону, тому на даному етапі, подальшій експлуатації він не підлягає [26, 5].

Окрім зруйнованих стадіонів, які є для України втратою футбольної інфраструктури, є ще стадіони, котрі були втрачені внаслідок окупації певних регіонів, а саме Луганської області та Кримського півострову.

Луганський стадіон «Авангард» є історичною та культурною спортивною пам'яткою міста, яка протягом десятиліть виконувала роль головної арени для проведення масштабних спортивних заходів. Особливої популярності цей стадіон набув після виходу футбольного клубу «Зоря» до Вищої ліги України в 2006 році. На той час придбання квитків на матчі стало справжнім викликом для вболівальників: черги до кас були настільки великими, що займали значну частину прилеглої території, а фасад стадіону постійно прикрашали численні афіші анонсів.

Напередодні війни, що розпочався у 2014 році, на стадіоні було проведено масштабні роботи з реконструкції. Це стало необхідністю після сумнозвісного матчу з луцькою «Волинню», який відбувся 7 березня 2011 року. Умови гри тоді були вкрай незадовільними через критичний стан газону: вода на полі створювала такі умови, що м'яч не міг відскакувати. У результаті реконструкції було повністю замінено трав'яне покриття, встановлено сучасні системи дренажу, поливу, а також підігріву, що відповідали найкращим стандартам футбольної інфраструктури. У 2012 році стадіон «Авангард» навіть став місцем проведення фінального матчу Суперкубка України.

Проте події 2014 року принесли стадіону значні руйнування. Внаслідок артилерійського обстрілу частина трибун зазнала серйозних пошкоджень. Догляд за полем поступово припинився, а вже у 2015 році об'єкт був переданий під управління Державної установи фізичної культури та спорту так званої «ЛНР». У цей період на «Авангарді» почали проводитися не лише

матчі в рамках місцевих змагань, але й культурно-масові заходи, зокрема концерти та святкування.

За словами очевидці, на даному етапі поле знаходиться у вкрай незадовільному стані, сходи трибун зруйнувалися, а на полі ростуть бур'яни [15].

Ухвалення рішення щодо зведення стадіону «Локомотив» у Сімферополі стало значущою подією для спортивної інфраструктури регіону. Ця подія бере свій початок у 1963 році, коли через відсутність відповідних спортивних споруд кийські чиновники відмовили у включенні сімферопольського «Авангарду» — попередника майбутньої «Таврії» — до класу «А». Під будівництво стадіону було обрано велику площу, розташовану неподалік колишнього штабу Таврійського військового округу. Ця територія раніше використовувалася для військових парадів і демонстрацій, а також для стихійних футбольних матчів.

Обрана місцевість відповідала необхідним вимогам: її розміри дозволяли облаштувати повноцінну спортивну інфраструктуру. Крім того, природний ландшафт значно полегшував будівництво, зокрема центральну трибуну звели на пагорбі, що сприяло кращій організації простору. Відкриття стадіону відбулося у квітні 1967 року, і перший матч на новому 26-тисячному об'єкті став визначною подією в спортивному житті міста.

Стадіон «Локомотив» здобув популярність завдяки високій якості газону. Протягом своєї історії об'єкт неодноразово модернізувався. У 1980 році, коли «Таврія» отримала право виступати у вищій лізі чемпіонату СРСР, було оновлено систему освітлення. Наступний етап реконструкції відбувся у 2004 році, коли дерев'яні сидіння замінили на пластикові, що призвело до зменшення місткості стадіону до 20 тисяч глядачів. Але у 2014 році, російські окупанти, які вторглися у АР Крим, відібрали в Україні цей стадіон та сам півострів [39].

1.3. Економічно-фінансові, соціальні та організаційні наслідки для футбольних клубів та регіонів.

Футбольна індустрія в Україні опинилася в складній ситуації через тривалу війну, що охопила значну частину країни. Бойові дії призвели до руйнування спортивної інфраструктури, зокрема стадіонів і тренувальних баз, а також значно вплинули на фінансування та організацію футбольних подій.

Одна з ключових проблем, з якою стикаються футбольні клуби — це суттєве зменшення фінансування. Економічна ситуація в Україні погіршилася через бойові дії і більшість ресурсів було перенаправлено на потреби оборони та військових. У результаті, фінансування спортивних програм та футбольних об'єктів значно скоротилося. Це створило перешкоди для клубів у підтримці інфраструктури, організації матчів та виплаті зарплат гравцям і персоналу.

Також одним з негативних економічних наслідків для футбольних клубів є відсутність глядачів на трибунах. Багато футбольних клубів середньої або малої величини постраждали від цього аспекту, оскільки вартість квитків на матчі покривала багато витрат та сприяла збільшенню клубних бюджетів [46].

Військові дії також спричинили зрив графіків тренувань і матчів. Руйнування стадіонів у постраждалих регіонах змусило багато команд переносити свої бази до інших міст або країн. Це значно збільшило витрати на логістику та оренду нових майданчиків. Крім того, закриття спортивних об'єктів обмежило можливості для тренувань та розвитку молодих гравців [12].

Український футбол традиційно залежав від фінансування олігархів, які в умовах війни змушені були скорочувати витрати на спортивні клуби. Наприклад, через руйнування домашніх стадіонів і інфраструктури Українська прем'єр-ліга втратила такі клуби, як «Десна» з Чернігова та «Маріуполь». У 2014 році УПЛ втратила ФК «Дніпро», який належав Ігорю Коломойському та ФК «Металіст», що належав Сергію Курченку [8].

Особливо показовою стала ситуація у Маріуполі, де російські обстріли знищили металургійний комбінат «Азовсталь», який належить Рінату Ахметову, власнику донецького «Шахтаря». Унаслідок фінансових труднощів значна кількість клубів нижчих дивізіонів, зокрема другої ліги та чемпіонату України з футболу серед аматорських команд, припинили участь у змаганнях. Це становить близько 20-30% від загальної кількості команд. Однак деякі власники клубів ухвалили рішення тимчасово зупинити участь у професійних лігах, зосередившись на розвитку дитячого футболу [4].

Внаслідок війни багато спортсменів були змушені залишити Україну та зіткнулися з багатьма проблемами у пошуку безпечних та належних умов для тренувань та змагань. Це стало для них серйозним випробуванням, оскільки довелося адаптуватися до абсолютно нових умов і шукати підтримки в інших країнах. Це не тільки ускладнює їх фізичне та психологічне благополуччя, але й ставить під загрозу їхню підготовку до міжнародних змагань, оскільки звичайні умови для навчання та розвитку стали недоступними [22]. Відомо, що близько 300 спортсменів і тренерів не повернулися в Україну після участі у спортивних заходах за кордоном. За словами виконувача обов'язків міністра молоді та спорту України Матвія Бідного, більшість спортсменів, які проходять військову службу, отримали відпустку для участі у змаганнях. Проте багато з них не повернулися через воєнний стан і можливість залишитися за кордоном. До того ж, їх вилучили зі збірної України — це лише одна ілюстрація проблеми, яка створилася щодо масового відтоку талантів, який найбільш помітний серед чоловіків. Таким чином, війна створює гостру проблему для України, оскільки дефіцит висококваліфікованих спортсменів суттєво гальмує стабільний розвиток національної спортивної системи. Особливо гостро це питання стоїть для видів спорту, діяльність у яких потребує висококваліфікованих спеціалістів із великим досвідом [18]. Також приблизно 18 тисяч спортсменів Донецької області вже не мають можливості продовжити тренування, якими вони займалися до 24 лютого [37].

Крім того, внаслідок війни багато іноземних тренерів і спеціалістів, які раніше працювали в Україні, були змушені покинути країну. Ця ситуація залишила українських спортсменів без необхідної підтримки, знань і досвіду, який могли б надати ці професіонали. Відсутність таких спеціалістів ускладнює процес підготовки, а отже, позначається на здатності спортсменів підтримувати високий рівень підготовленості, а також брати участь у міжнародних змаганнях [23].

Психологічний стан футболістів в умовах війни також суттєво впливає на їхню фізичну та емоційну готовність. Тривожність, стрес та невизначеність, спричинені бойовими діями, стали одними з головних факторів, що знижують якість їхньої підготовки. Зокрема, спортсменам стало важче підтримувати належний рівень мотивації, необхідний для досягнення високих результатів на полі. Через постійний вплив зовнішніх стресорів футболісти частіше стикаються з вигоранням та труднощами в підтримці емоційної стабільності [24].

Футбольні матчі в умовах воєнного стану проводяться лише на стадіонах, затверджених Українською асоціацією футболу та погоджених військовими адміністраціями. Перед кожною грою здійснюється обов'язковий огляд стадіону вибухотехніками, а всі акредитовані особи проходять інструктаж щодо дій у разі небезпеки.

Кількість присутніх обмежена 280 особами, включаючи футболістів, тренерів, арбітрів, медиків та представників ЗМІ. Якщо матч проводиться з глядачами, квитки є персоналізованими, а на кожні 50 уболівальників залучається один стюард.

На кожному стадіоні мають бути укриття, що відповідають вимогам цивільного захисту, з доступністю не більше ніж за 500 метрів. У разі повітряної тривоги матч негайно зупиняється, всі присутні евакуюються. Якщо тривога триває понад 60 хвилин, гру можуть перенести на іншу дату [16].

В умовах військового стану Українська асоціація футболу враховує безпеку учасників та глядачів футбольних матчів. Одним із ключових аспектів стало уточнення регламенту щодо процедури допуску гостей-уболівальників, після початку повномасштабної війни їх присутність на матчах, як правило, повністю заборонена з міркувань безпеки. З часом ситуація дещо змінилася: на деяких стадіонах почали з'являтися вболівальники гостей, що вимагало встановлення чітких правил їхнього перебування на аренах.

Комітет з безпеки стадіонів та змагань УАФ ухвалив рішення, яке офіційно регулює процедуру участі вболівальників у виїзних матчах. Відповідно, згідно з положеннями пункту 12 розділу I «Загальні вимоги» додаткові заходи безпеки для організації та проведення футбольних матчів в умовах воєнного стану, визначено, що організовані групи вболівальників-гостей допускаються до участі лише за заявою письмової згоди клубу-господаря матчу.

Після отримання такого дозволу команда господарів повинна забезпечити виділення щонайменше 5% площ для сектору вболівальників із загальної допустимої кількості місць на стадіоні, розмістивши їх або в гостьовому, або в окремому місці. Також дуже важливо зазначити, що для цих вболівальників буде передбачена достатня кількість місць у закритих приміщеннях, оскільки під час повітряної тривоги, усіх осіб необхідно тепер евакуювати в безпечне місце [20].

1.4. Роль держави і футбольних організацій у відновленні спортивної інфраструктури.

Держава відіграє ключову роль у формуванні нормативно-правових засад та стратегічних підходів до відновлення спортивної інфраструктури, зокрема футбольної, встановлюючи певні правила. Залучення уряду у розвиток інфраструктури фізичної культури та спорту базується, перш за все, на Конституції України, Закону України «Про фізичну культуру і спорт», низці інших законодавчих актів та підзаконних нормативних документів, що визначають повноваження державних органів у цьому питанні.

Після початку масштабної російської агресії у 2022 році нормативно-правове забезпечення змінилося через необхідність швидкого реагування на руйнування спортивних споруд. На державному рівні визначено соціально важливу інфраструктуру для пріоритетного відновлення, що включає в себе також спортивні споруди. Цей напрямок є частиною плану відновлення України та представлений на міжнародних конференціях у рамках співпраці з ЄС, G7 та Світовим банком. У цих документах спорт розглядається як складова відновлення частини людського капіталу, за рахунок чого відбувається забезпечення здоров'я населення та підтримці молоді. Міністерство молоді та спорту України розробляє державні програми розвитку спортивної інфраструктури, встановлює стандарти будівництва та реконструкції спортивних споруд, а також розподіляє кошти, взаємодіє з місцевими органами влади, які реалізують проєкти в межах своєї компетенції та мають право створювати самостійні програми підтримки спорту.

У футбольній сфері стратегічне планування здійснюється у співпраці з Українською асоціацією футболу, що має визначені державою повноваження у розвитку та організації футбольної роботи. Приміром, стандарти футбольних полів, сертифікація стадіонів і планування розвитку футбольних баз відбувається відповідно до національних вимог та правил УЄФА і ФІФА.

Ключовим напрямком діяльності УАФ є створення як доступного, так і масового футболу, а також дитячого футболу, що автоматично відкриває широку мережу футбольних полів, тренувальних баз та належних умов для заняття. Саме тому асоціація підтримує модернізацію інфраструктури в дитячо-юнацьких спортивних школах, дитячих академіях та аматорських клубах. Серед іншого, вона забезпечує сертифікацію полів та впроваджує європейські стандарти щодо якості покриттів.

УАФ також виконує гуманітарну функцію під час війни – підтримує клуби та спортивні школи, які були змушені евакуюватися, забезпечуючи дітей-переселенців необхідним інвентарем, допомагають відновити роботу

секцій у безпечних регіонах. Асоціація сприяє реінтеграції дітей через спорт, що має важливе психологічне та соціальне значення для суспільства.

У час війни особливої вагомості надбали програми з пріоритетом відбудови — передусім в областях, які зазнали значних руйнувань. Об'єкти футболу, які виконують важливу суспільну роль для молоді та внутрішньо переміщених осіб, входять до переліку критичної інфраструктури у цих місцях і відновлюються якомога скоріше.

Однак залишаються проблеми: брак ресурсів у воєнних умовах, конкуренція між секторами за бюджетні витрати, нерівномірна здатність громади ефективно використовувати фінансування. Тому державні органи працюють над оптимізацією процесів, створенням інструментів підтримки місцевого самоврядування та інтеграцією спортивних споруд у комплексні програми територіальної реконструкції.

Одним із головних інструментів УЄФА є довгострокова програма, відома як UEFA NatTrick, запущена в 2004 році, та інфраструктурні інвестиції, які охоплюють футбольні асоціації, розвиток місцевих футбольних команд, навчання тренерів та адміністрування. Завдяки цій програмі Україна отримала фінансування на будівництво нових сучасних футбольних полів зі штучним покриттям, реконструкцію регіональних тренувальних баз та реконструкцію стадіонів для дитячо-юнацьких команд. З 2022 року і дотепер основна увага приділялася відновленню збитків, завданих війною, а також підтримці функціонування дитячого/аматорського футболу в безпечніших регіонах.

ФІФА надає підтримку Україні через свій інвестиційний проєкт FIFA Forward, спрямований на розвиток футбольної інфраструктури серед країн-членів. Україна отримує цільові інвестиції на будівництво тренувальних полів, реконструкцію приміщень для федерацій та молодіжних команд, а також придбання технічного обладнання. Особливим напрямком програми в Україні є створення умов для тренувань юних футболістів, зокрема дітей-переселенців, та підтримка регіональних асоціацій.

Війна заподіяла масштабних руйнувань футбольній інфраструктурі в Україні та зробила величезні перепони для її роботи. За відомостями уряду та Української асоціації футболу, сотні спортивних об'єктів, включно зі стадіонами, майданчиками та тренувальними базами, були зруйновані або вкрай пошкоджені внаслідок обстрілів та загарбання територій. Водночас діяльність наявних об'єктів обмежене стабільними безпековими ризиками.

З поміж основних викликів розвитку футбольної інфраструктури у післявоєнний час можна виокремити:

- високу ціну відновлення та кризи фінансових ресурсів у державі й громадах;
- необхідність інтеграції заходів цивільного захисту, приміром укриттів, що підвищує складність і тривалість проектування;
- кадрова нестача у сфері інженерного супроводу, спортивного менеджменту та експлуатації об'єктів;
- нерівномірність інфраструктурного росту регіонів, найбільше на прифронтових просторах.

Але не дивлячись на ці ризики, розвиток об'єктів футболу має великий запас і є важливою частиною відродження держави після війни. Істотними перспективними напрямками є:

- введення стандартів «Build Back Better» — спорудження більш стійких, інклюзивних і мультифункціональних об'єктів;
- розвиток соціально орієнтованої футбольної інфраструктури для дітлахів, ветеранів та людей з обмеженими можливостями;
- кліматична модернізація — енергоефективні матеріали, сонячні системи, сучасне покриття стадіонів;
- поглиблення міжнародного партнерства з УЄФА, ФІФА та іншими спортивними організаціями.

Висновки до розділу 1

1. Розвиток української футбольної інфраструктури до 2014 року зазнав значних змін, особливо під час підготовки до Євро-2012. Хоча спочатку інфраструктура відставала, фінансові інвестиції держави, приватної промисловості та міжнародних організацій дозволили створити сучасні об'єкти, що відповідають міжнародним стандартам. Реконструкція таких важливих спортивних об'єктів, як НСК «Олімпійський», «Донбас Арена» та «Металіст», не лише модернізувала спортивний сектор, а й покращила міжнародний імідж України. Проте деякі проєкти, наприклад «Арена Львів», стикаються з фінансовими труднощами, що вказує на необхідність кращого управління механізмами фінансування. Загалом Євро-2012 став важливим етапом модернізації футбольної інфраструктури, створивши значні соціальні та економічні переваги для країни.

2. Війна серйозно вплинула на футбольну інфраструктуру України, завдавши масштабних збитків стадіонам, тренувальним базам і спортивним об'єктам у багатьох частинах країни. Об'єкти в різних регіонах нашої країни, були зруйновані або окуповані. Загальний збиток, завданий війною, перевищив сотні мільйонів доларів.

Ці втрати впливають не лише на проведення матчів і тренувальний процес, а й на соціокультурні функції спортивних об'єктів, які колись були центрами спортивного та громадського життя. Відновлення зруйнованих споруд потребуватиме значних фінансових та організаційних зусиль, а також підтримки міжнародної спільноти для збереження спортивної спадщини України.

3. Вплив війни на економічно-фінансові, соціальні та організаційні умови став тягарем для українських футбольних клубів і регіонів, поставивши численні виклики для їх діяльності та розвитку. Руйнація спортивної інфраструктури, зменшення коштів та відсутність глядачів на матчах значно ускладнили діяльність клубів та завдали збитків економіці областей. Проблема ще більше загострюється відтоком гравців і тренерів, а також браком ресурсів

і кваліфікованих спеціалістів, особливо у підготовці молодих гравців. Психологічний стрес, спричинений війною, також негативно вплинув на фізичну та емоційну підготовку футболістів.

Організація футбольних матчів в Україні в умовах воєнного стану здійснюється за жорсткими правилами безпеки, які включають обов'язкове погодження стадіонів з УАФ та військовими адміністраціями, вибухотехнічний огляд перед грою та інструктаж для всіх акредитованих осіб. Кількість присутніх обмежена, а у випадку проведення матчів із глядачами діють суворі вимоги щодо квитків і безпеки. Обов'язковим є наявність укриттів у безпосередній близькості до стадіону, а у разі повітряної тривоги матч негайно зупиняється.

4. Участь держави та футбольних організацій є важливою для відновлення спортивної інфраструктури України, особливо в умовах війни та значних руйнувань. Уряд встановлює стратегічні та регуляторні принципи реконструкції, розподіляє фінансування, встановлює правила безпеки та керує співпрацею з міжнародними партнерами. Водночас, Українська асоціація футболу разом з УЄФА та ФІФА реалізує ініціативи, спрямовані на підтримку клубів, просування дитячого та юнацького футболу та розвиток сучасних футбольних споруд.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

У процесі дослідження, яке має на меті отримання нових фактів, узагальнення та виявлення шляхів вдосконалення вже існуючих, використана система методів науково-педагогічного дослідження. Вона полягає в виявленні шляхів та засобів, спрямованих на одержання нових знань та інтерпретацію отриманих результатів.

Для вирішення визначених завдань було використано такі методи досліджень:

- аналіз наукової літератури і матеріалів мережі Інтернет;
- історичний метод;
- метод статистичного аналізу;
- соціологічні методи(анкетування, інтерв'ю);
- метод порівняння та зіставлення.
- метод математичної статистики

2.1.1. Аналіз наукової літератури і матеріалів мережі Інтернет.

Цей метод допоміг оцінити розвиток футбольної інфраструктури в Україні до 2014 року, зокрема в період підготовки до Євро – 2012, яке дало значний прогрес у сфері модернізації спортивних об'єктів, таких як: НСК «Олімпійський», «Донбас Арена», «Металіст» та інші. Також в подальшому ми виявили масштаби зруйнованої футбольної інфраструктури під час війни, досвід інших країн у відновленні спортивних об'єктів, соціальні та економічні наслідки війни для України та умови за допомогою яких організуються та проводяться матчі в сьогоденні.

2.1.2. Історичний метод.

Історичний метод - передбачає вивчення розвитку об'єктів дослідження в певному часовому діапазоні, де можна побачити еволюцію об'єкта дослідження [21, 29].

Історичний метод допоміг проаналізувати те, як футбольна інфраструктура України розвивалася з часом, які труднощі долала і що впливало на її становлення. Завдяки цьому методу було виявлено проблеми з футбольною інфраструктурою після здобуття незалежності України. Економічні кризи 1990-х років та спадок радянської доби суттєво гальмували розвиток. Багато стадіонів перебували у занедбаному стані, а брак коштів і низький інтерес до футболу лише посилювали цю ситуацію.

2.1.3. Метод статистичного аналізу.

Метод статистичного аналізу – це набір методів та прийомів, призначених для кількісної обробки, узагальнення та інтерпретації емпіричних даних з метою виявлення закономірностей, тенденцій та взаємозв'язків між досліджуваними явищами.

Цей метод ми застосували для того, щоб побачити кількісні втрати футбольної інфраструктури в Україні від наслідків війни. Головний напрям полягав у вивченні кількості зруйнованих та пошкоджених спортивних об'єктів, за допомогою чого, вдалося виокремити регіони, які найбільше постраждали від війни. Також даний метод дозволив нам виявити, наскільки війна, вдарила по економічній складовій українського футболу. Основним аспектом стало зменшення футбольних вболівальників на стадіонах, відповідно зменшилися продажі квитків та зниження спонсорської підтримки.

2.1.4. Соціологічні методи(анкетування, інтерв'ю).

Анкетування – це метод, за допомогою якого, ми одержуємо інформацію шляхом відповідей респондента на систему стандартизованих питань у письмовому вигляді [1].

Анкетування дозволило виявити наскільки війна вплинула на інтерес вболівальників до футболу, чи готові вони повертатися на трибуни аби підтримувати футбольні клуби в усіх аспектах, які формати змагань вони вважають найбільш безпечними та прийнятними.

Анкетування було проведено серед людей, які є дотичними до сфери футболу. В анкеті потрібно було надати відповіді на 13 запитань, з яких 10

запитань було з однією можливою варіацією відповіді і 3 запитання з декількома варіантами відповідей.

Інтерв'ю – це метод, для отримання інформації за допомогою усних відповідей на систему питань, які ставляться усно дослідником [27].

Застосування даного опитування в проведеному дослідженні мало на меті визначити невідомі аспекти під час проведення та організації матчів, проблем з фінансуванням і питань безпеки глядачів.

2.1.5. Метод порівняння та зіставлення.

Метод порівняння та зіставлення є одними з найбільш поширених методів дослідження у багатьох наукових дисциплінах.

Метод порівняння передбачає знаходження спільних та відмінних ознак між двома або більше об'єктами та їх подальший аналіз [28].

Метод зіставлення передбачає порівняння одного об'єкта з іншим, щоб виявити спільні та відмінні ознаки та зробити висновки про їх значення [19].

Цей метод використовувався для порівняння стану інфраструктури до 2014 року і тепер, після руйнувань завданих війною. Додатково ми порівнювали досвід міжнародних країн, які стикалися з наслідками війн і відновленням спортивних об'єктів. Це допомогло знайти певні шляхи розвитку футбольної інфраструктури у післявоєнні періоди, які спрацювали в інших країнах і цей досвід ми можемо успішно застосувати в нашій країні.

2.1.6 Метод математичної статистики.

Отриманий в результаті анкетування спортсменів матеріал був оброблений з використанням методів математичної статистики. А саме метод середніх величин, який дозволяє дослідити основні параметри через середнє арифметичне (M_x).

Обробка результатів досліджень проводилася на електронно-обчислювальній машині:

- процентне співвідношення:
де, M – число вибірки;
 x – невідоме (y %);
 n – критерій, який досліджується.

2.2. Організація дослідження.

Дослідження проводилося у чотири етапи протягом 2023–2025 рр.

На першому етапі (жовтень – грудень 2024 р.) здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми. Було проведено інформаційний пошук, аналіз наукової, статистичної та спеціальної літератури, а також матеріалів мережі Інтернет щодо стану футбольної інфраструктури України, її розвитку до 2014 року та руйнувань унаслідок війни. На цьому етапі визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розроблено програму дослідження та обґрунтовано вибір методів.

На другому етапі (січень – травень 2025 р.) проведено збір емпіричних даних. Здійснено аналіз офіційних документів, звітів УАФ, Міністерства молоді та спорту України, а також статистичних звітів регіональних футбольних федерацій. Проведено соціологічне анкетування серед представників футбольних клубів, спортсменів, тренерів та уболівальників для виявлення основних проблем функціонування футбольної інфраструктури та організації матчів під час війни.

На третьому етапі (червень – вересень 2025 р.) здійснено систематизацію, узагальнення та аналіз зібраних даних. Було визначено основні тенденції впливу війни на футбольну інфраструктуру, організаційні особливості проведення матчів в умовах воєнного стану, а також ключові соціальні та економічні наслідки для українського футболу.

На четвертому етапі (жовтень – грудень 2025 р.) розроблено практичні рекомендації щодо покращення організації футбольних матчів та відновлення інфраструктури у післявоєнний період.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ МАТЧІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Зміни в системі проведення чемпіонатів і турнірів.

Початок нового футбольного сезону в Україні в умовах повномасштабної війни став історично важливою подією, яка об'єднала спорт і національну незламність. Чемпіонат, який розпочався напередодні Дня Незалежності, був не просто спортивною підтримкою, а символом збереження національної ідентичності, коли проти нас нависла військова загроза. Рішення про відновлення Прем'єр-ліги було узгоджено на всіх рівнях управління за участю Президента України.

Сезон української Прем'єр-ліги 2021/2022 був достроково завершений у березні 2022 року. За рішенням органів УАФ та УПЛ чемпіон не був оголошений, але єврокубкові місця були розподілені за поточними результатами, коли настала зупинка чемпіонату. Такого сценарію завершення сезону без чемпіона в історії незалежного українського футболу ще не було.

З початку війни багатьом командам довелося змінити свою базу. Наприклад, донецький «Шахтар», який з 2014 року не міг грати в рідному місті, через обстріли та небезпеку остаточно втратив можливість грати навіть у Харкові. Команда базувалася в Києві, а згодом проводила свої матчі за межами країни, зокрема в Польщі (у Варшаві) – так, домашні матчі Ліги чемпіонів 2022/2023 клуб проводив на стадіоні «Войска Польського».

Така сама ситуація виникла з рештою клубів. Київське «Динамо» дещо перенесло свої тренування та матчі у Румунію та Польщу. Команди з прифронтової зони, як-от ФК «Маріуполь» та ФК «Десна» Чернігів, припинили свою діяльність через повне знищення інфраструктури. Відповідно, ФК «Маріуполь» не був зареєстрований на сезон 2022/2023.

Водночас ПФЛ та УАФ домовилися про проведення сезону 2022/2023 у першій та другій лігах за умови погодження з військовими адміністраціями.

На футбольних картах відбулися кардинальні зміни: ігри проходили в безпечних місцях центральної та західної України – Києві, Львові, Ужгороді, Тернополі, Луцьку, Івано-Франківську, Ковалівці, Олександрії та ін. Наприклад, у Києві, а не в Харкові, проводив домашні ігри ФК «Металіст-1925».

Прикладом може бути українська Прем'єр-ліга сезону 2022/2023, в якій взяли участь шістнадцять команд. Змагання проходили в два тури за коловою системою — всього 30 турів, як і було до війни, але всі матчі проходили без глядачів, з абсолютним дотриманням вимог безпеки. Йдеться про укриття біля стадіону, узгодження матчу з військовою адміністрацією та огляд території вибухотехніками. Бойові дії жодним чином не стали на заваді УПЛ зберегти класичний формат двоколового чемпіонату. Однак головна особливість була пов'язана з проблемами обмеження щодо місця проведення матчу та безпеки.

Серйозних змін зазнав формат Першої ліги. У сезоні 2022/2023 команди були розбиті на дві групи по вісім учасників за територіальним фактором. Це практично призвело до скорочення логістичних витрат і мінімізації ризиків для учасників. Команди спочатку змагалися у відповідних групах на першому етапі, після чого вони кваліфікувались у фінальний етап, який складався з двох груп: чемпіонська група (для боротьби за вихід в УПЛ) та група вибування (для збереження місця в Першій лізі). Дві найкращі команди чемпіонської групи вийшли автоматично в УПЛ, а ще 2 зіграли стикові матчі з представниками УПЛ.

Зміни дійшли й до Другої ліги, яка через зменшення кількості клубів складалася лише з 11 учасників. Змагання проводилися за простою схемою — у два кола, де кожна команда грала з кожною. Переможець ліги здобував пряму путівку до Першої ліги, а друга команда грала плей-оф з командою, яка опинилася у зоні вибування Першої ліги. Зменшення кількості учасників було викликано як фінансовими труднощами клубів, так і суб'єктивною небезпекою участі у змаганнях у воєнний час.

Тому в умовах війни футбольна система України змогла зберегти структурність, гнучко змінюючи правила та формати змагань. Це дозволило продовжувати чемпіонат, хоч і в адаптованій формі, але зберегти спортивний дух у часи великої нестабільності.

У реаліях війни УАФ та інші футбольні організації виявилися не останніми в системі адаптації змагань до нових реалій, подолавши виклики, які стояли на цьому шляху. Йдеться, насамперед, про безпеку учасників, стабільність турнірів та підтримку футбольної інфраструктури в умовах військового стану.

Важливим кроком УАФ було затвердження нового регламенту та календарного плану Першої та Другої ліги на сезон 2022/2023. Це відбулося після переговорів з усіма клубами, що дало змогу врахувати специфіку кожного регіону та забезпечити максимально безпечні умови для проведення матчів.

У 2024 році УАФ зіткнулася з необхідністю оперативно реагувати на ситуацію, коли клуб «Дніпро-1» був виключений зі списку учасників УПЛ. Для визначення того, хто займе вільне місце, було організовано міні-турнір за участю чотирьох клубів: «Минай», «Металіст 1925», «Лівий берег» та «Епіцентр». Такий крок забезпечив прозорість і чесність процесу заміни команди в елітному дивізіоні. На додаток до вищезазначених дій УАФ внесла зміни до регламенту УПЛ з чітко чітким механізмом заміни команди у разі її зльоту зі змаганням.

3.2. Логістика матчів у воєнних умовах і заходи безпеки для учасників.

З моменту початку повномасштабних військових дій в Україні футбольні матчі можна організувати тільки з повною гарантією дотримання всіх вимог безпеки, насамперед це є вибір безпечних локацій для їх проведення. Основну роль у цьому процесі зіграли обласні та Київська міська військові адміністрації, які разом з УАФ, Міністерство молоді та спорту, Міністерством оборони та ДСНС оцінюють ситуації в кожному конкретному

регіоні. Саме ці органи мають право ухвалювати рішення щодо дозволу або заборони проведення матчів.

Умови, за якими можуть відбуватися ігри, чітко контролюються. По-перше, стадіон повинен знаходитися далеко від активних боїв. Друге обов'язкове правило - це наявність укриття не далі 500 метрів від стадіону, куди повинні вміститися всі зареєстровані учасники змагань і персонал. Укриття має відповідати стандартам цивільної оборони, бути готовими до тривалого перебування, мати приплив повітря, запас води, аптечку та інші необхідні зручності.

Перед кожною грою стадіон мають перевірити спеціалісти з пошуку вибухових речовин і всі працівники та гравці, які беруть участь у змаганнях, проходять інструктаж, що робити, у разі початку повітряної тривоги. Якщо тривога починається під час матчу, то гра відразу припиняється, а всі присутні відправляються в укриття. Якщо тривога триває більше 60 хвилин, гру можна перенести на іншу дату або її місце можна змінити.

Прикладом, який може продемонструвати застосування цих правил, є Київ, Львів та Ужгород, де в 2022–2023 роках відбулася значна частина матчів УПЛ. Вибір цих місць обумовлений станом їх безпечного розташування на час проведення чемпіонатів, а також наявністю відповідної інфраструктури. Наприклад, НСК «Олімпійський» у Києві має підземні укриття для футболістів і персоналу. У Львові матчі проходили на стадіонах «Україна» та «Арена Львів», в Ужгороді задіяли стадіон «Авангард».

Варто сказати, що жодна гра не може відбутися без дозволу військової адміністрації, навіть якщо дотримано всіх формальностей безпеки. Це підкреслює важливість співпраці футбольних структур і влади в умовах військового стану.

Тому вибір безпечних місць і функції військового управління стали основою нової методики організації футбольних матчів у періоди війни. Завдяки цьому навіть у найтяжчі для нації часи вдалося зберегти чемпіонати,

захистити всіх учасників і показати приклад відповідального підходу до спорту навіть у найтяжчі для країни часи.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну стала актуальною організація транспортного забезпечення футбольних команд. Через війну, пошкодження інфраструктури, контрольні-пропускні пункти та загрозу бомбардувань традиційні способи пересування стали або неприпустимими, або небезпечними. У результаті команди були змушені переглядати свої методи логістики, вони вибрали безпечніші, але довші маршрути. Турбота про доставку команди до місця проведення гри, а також забезпечення злагодженості поточного процесу стали пріоритетними для керівництва клубу.

Багато ігор УПЛ протягом 2022-2023 років проходили в західній і центральній частинах країни. У підсумку командам з Харкова, Дніпра чи Запоріжжя доводилося їздити в далекі рейси до Львова, Києва, Ужгорода чи Тернополя. Це зумовило велику роботу відділу матеріально-технічного забезпечення клубу. Наприклад, у сезоні 2022/2023 ФК «Кривбас» виступав на 15 різних стадіонах, що стало логістичним рекордом для українського футболу. Постійний рух цієї команди був пов'язаний із постійною потребою в адаптації до змін у безпековій ситуації та графіків матчів.

Інший приклад – ФК «Металург» із Запоріжжя, який на початку 2025 року уклав контракт на два автобуси для перевезення своєї команди. Договір був офіційно затверджений урядом на платформі державних закупівель, його оцінили в понад 500 тисяч гривень. Це говорить про те, що фінансова підтримка команд, навіть для внутрішніх зборів чи національних чемпіонатів в Україні, є значними витратами [32].

Організація поїздок під час воєнного стану відбувається тільки за погодженням з військовими адміністраціями та правоохоронними органами. Більшість клубів повинні завчасно подавати маршрути до відповідних органів для отримання дозволу на переміщення. Особливо це стосується перевезень, які відбуваються поблизу районів бойових дій або з обмеженням руху вночі.

У деяких випадках маршрути супроводжуються правоохоронними органами або військовими, особливо, коли йдеться про команди з юнацьких або дитячих чемпіонатів.

Повітряні тривоги часто подовжують період подорожі, а коригування у розклад поїздок вносяться в останню мить. Крім того, клуби намагаються уникати нічних поїздок, які раніше були звичайними для далеких подорожей. Це вимагає додаткової комунікації з приймаючими сторонами щодо графіків тренувань та початку матчів.

Усе це свідчить про те, що транспортна логістика українських футбольних клубів у роки війни є складною, багатofакторною системою, яка базується на гнучкому плануванні, фінансових витратах і тісному контакті з урядовцями. Команди продовжують адаптуватися до нових умов, щоб зберегти свою здатність брати участь у національних іграх, не наражаючи себе на небезпеку.

В умовах військового стану в Україні контроль за доступом на стадіони та обмеженнями для глядачів під час футбольних ігор набули першочергового значення. Щоб запобігти загрози безпеці учасників і глядачів, а також підтримати громадський порядок, було застосовано низку методів для регулювання відвідування спортивних заходів.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 року № 2025 організаторам футбольних матчів доручено забезпечити належний стан спортивних споруд, у тому числі вільний доступ та шляхи для евакуації глядачів. Ворота для спецтранспорту, який в'їжджає на стадіон і виїжджає зі стадіону, повинні залишатися відкритими протягом усього часу та допоки на стадіоні присутні глядачі [33].

Щоб на стадіон не могли потрапити глядачі без квитків та правопорушники, ворота забезпечені замковим механізмом, який не повинен відкриватися ключем. Для забезпечення вільного проходу глядачів під час евакуації на вході повинні постійно бути присутні контролери.

Пропуск уболівальників команди гостей здійснюється завчасно, як правило, через окремий вхід, з розміщенням у відведених секторах. Процес продажу квитків на футбольний матч доручається відділу внутрішніх справ, який і організовує дану гру. На квитках повинна бути інформація про гру, схему спортивної споруди, сектори, номери рядів і місць, а також приклад правил поведінки глядачів та інформацію щодо процедури перевірки.

Для забезпечення громадського порядку та безпеки під час футбольних матчів організатори співпрацюють з внутрішніми органами охорони громадського порядку та безпеки, посадовими особами місцевого самоврядування та органами місцевого самоврядування. Ця ініціатива, спрямована на перевезення вболівальників, підтримання громадського порядку, запобігання або швидкого припинення незаконних дій глядачів, а також забезпечення порядку на стадіоні та його території до, під час і після гри.

У разі виникнення непередбачуваних випадків, які змінюють умови матчу, організатори повинні негайно повідомити про це відповідні органи внутрішніх справ, УПЛ або ПФЛ. Крім того, після завершення футбольного матчу організатори повідомляють присутнім про порядок виходу зі стадіону з дотриманням громадського порядку.

Особливо увага приділяється інструктажу арбітрів, стюардів, медичних працівників і технічного персоналу, тому що в умовах постійної загрози ракетних атак і бомбардувань чітке розуміння алгоритму дій має вирішальне значення для запобігання нещасних випадків.

Перед кожним матчем персонал проходить обов'язковий інструктаж, що охоплює порядок дій у разі оголошення повітряної тривоги або виникнення іншої надзвичайної ситуації. Їм повідомляють розташування найближчого укриття, яке згідно з вимогами має бути не далі ніж за 500 метрів від арени, пояснюють правила евакуації та послідовність дій під час зупинки матчу. Арбітри, крім традиційного передматчевого брифінгу, отримують окремі вказівки щодо безпечного покидання поля у разі загрози, а також їх дії у

випадку зупинки гри. Стюарди проходять спеціальний інструктаж із питань безпеки: зокрема, як направляти глядачів до укриттів, як контролювати масовий рух людей і запобігати паніці. На кожні 50 глядачів маю бути щонайменше один стюард, який має пройти попереднє навчання та мати засоби зв'язку з координаторами служби безпеки. Медичні працівники перевіряють комплектацію своїх аптечок із урахуванням воєнної специфіки — до них обов'язково мають входити турнікети, засоби зупинки кровотечі та спорядження для транспортування поранених у бомбосховища. Також медики координують свої дії з військовими адміністраціями на випадок необхідності екстреної евакуації потерпілих.

3.3. Вплив воєнних дій на глядацьку активність та участь уболівальників.

Під час повномасштабного вторгнення мета уболівальника в спортивному контексті змінюється. Якщо раніше основною причиною відвідування ігор була підтримка команди та участь в захоплюючому дійстві, то тепер у це закладена додаткова складова солідарності, національної єдності та громадянської відповідальності. Зараз уболівальники сприймають футбол і як розвагу і як місце для прояву патріотизму та підтримки військових.

Одним із важливих проявів цієї зміни стало включення спільнот уболівальників у волонтерські ініціативи. Уболівальники роблять свій внесок у фінансування Збройних Сил України, беруть участь у гуманітарній допомозі, підтримці переселенців, а також у патріотичних акціях під час ігор. Ці дії сприяють новій формі діяльності глядачів, яка виходить за межі стадіонів і відіграє значущу роль у громадянському суспільстві.

Крім того, через обмежений доступ до стадіонів через проблеми пов'язані з безпековим фактором зросла популярність онлайн-форм взаємодії між уболівальниками. Соціальні мережі, трансляції матчів і фан-сторінки стали основними джерелами підтримки, що допомогло забезпечити підтримку в улюблених клубах, навіть за умови фізичної відсутності на стадіонах.

З початком війни географія проведення матчів зазнала кардинальних змін, що безпосередньо вплинуло на глядацьку активність. Прифронтові регіони, з огляду на загрозу обстрілів, не потрапили до списку можливих локацій для проведення матчів. Насамперед це стосується східних і південних областей, де через високий рівень небезпеки футбольна активність фактично відсутня. Як наслідок, футбольні клуби з цих територій змушені були шукати тимчасові домашні поля в містах, де безпекова ситуація дозволяла б проведення матчів.

Ще одним важливим фактором, що вплинув на зниження глядацької активності в сезоні 2024/2025, стала обмежена кількість місць в укриттях, які повинні бути обов'язковими на кожному стадіоні відповідно до норм безпеки воєнного часу. Наприклад, НСК «Олімпійський» у Києві, що здатен вмістити понад 68 тисяч уболівальників, має обмежену кількість місць в укриттях, розташованих неподалік від стадіону. За умовами проведення матчів у період дії повітряної тривоги, усі присутні мають перейти до укриття, що не перевищує відстані 500 метрів від місця проведення заходу. Однак такі укриття, як правило, вміщують значно менше людей, ніж загальна місткість стадіону.

Крім того, вони не є закріпленими виключно за стадіоном чи організаторами матчу — у разі повітряної тривоги в них також можуть заходити звичайні цивільні особи, які опинилися поблизу. Це ще більше ускладнює ситуацію з безпекою й логістикою, оскільки організатори не можуть гарантувати, що всі глядачі матимуть доступ до захисних споруд. Внаслідок цього кількість проданих квитків на матчі суттєво зменшується — як з міркувань безпеки, так і через обмеження регламенту.

У тилкових регіонах, зокрема у Львові, Ужгороді, Івано-Франківську, Ковалівці, Олександрії та Києві, значно зріс попит на футбол. Тому що більшість ігор УПЛ та ПФЛ з сезону 2022/2023 проходили саме в цих регіонах. Але не дивлячись на це, більшість матчів сезону були організовані без глядачів або з обмеженою їх кількістю. Лише іноді траплялося часткове заповнення

трибун, але навіть і цим випадкам передувало попереднє погодження з військовими адміністраціями.

Ще одним з аспектів стала втрата локальної ідентичності футбольних матчів: через зміну місця проведення «домашні» ігри втратили свій традиційний характер — уболівальники не могли фізично підтримати свої клуби, що позначилося як на атмосфері матчів, так і на рівні загальної глядацької активності. Тимчасове переміщення клубів також зменшило доступність матчів для постійних фанатів, адже не всі могли дозволити собі поїздки в інші регіони.

Після повномасштабного вторгнення росії у 2022 році кількість українських онлайн-фанів значно зросла. Оскільки стадіони стали закритими, уболівальники почали дивитися спортивні змагання через цифрові медіа та соціальні мережі. Для цього вони почали створювати власні Telegram-канали та групи, в яких ділилися новинами та думками. Наприклад, фоловери київського «Динамо» в своєму Telegram-каналі обговорювали участь фанатів-військових на фронті та критикували клуб за обмежену допомогу (тільки повідомлення про загиблих однодумців) [14].

Instagram, YouTube і TikTok стали найпопулярнішими способами спілкування: там фанати створюють відео на підтримку клубів, меми та емоційні історії про футбол. Крім того, втрата доступу до трибун призвела до збільшення необхідності онлайн трансляцій матчів. Ліга та клуби співпрацювали, щоб створити єдиний ресурс з відеотрансляціями: наприклад, УПЛ створила єдиний телепул, який об'єднав всі ігри в одному місці. Це забезпечило уболівальникам із різних регіонів та демографічних груп доступ до контенту за будь-яких умов. Таким чином, цифрові платформи і соцмережі стали для фанів головним засобом підтримки та єднання з клубами під час війни.

Водночас, українські уболівальники взяли участь у низці благодійних та волонтерських ініціатив. Набули популярності збори коштів на цілі Збройних Сил України та безпосередня волонтерська допомоги як нова форма участі

громадськості. Зокрема, ФК «Минай» (Закарпаття) взяв участь у серії благодійних матчів: до 3 липня 2022 року команда взяла участь у восьми матчах на підтримку військових, у результаті яких за допомогою глядачів було зібрано близько 957 тис. грн. [30]. Усі гроші перераховувалися на потреби бійців. Аналогічно аматорський клуб «Грем'яче» (Рівненщина) фактично призупинив виступи в офіційних змаганнях і переключився на волонтерство: гравці організовували «евакуаційні рейси» для вимушених переселенців та регулярно брали участь у благодійних турнірах [2].

Завдяки таким акціям команда збрала гроші й передала сотні кілограмів гуманітарної допомоги військовим та мирним жителям. Не останню роль відіграли і самі фанати–ультрас, які створили власні фонди. Один з прикладів, ультрас створив власний благодійний фонд «Трибуна Героїв» – це організація для системної фінансової підтримки сімей футбольних фанатів, котрі загинули на війні [44]. Така допомога стала вкрай важливою, оскільки багато з них були єдиними годувальниками у своїх родинах.

У відповідь на нові реалії українські футбольні клуби та медіаструктури змінили формат взаємодії з уболівальниками. Відповідно до рекомендацій військових, чемпіонати проводили без глядачів, тож клуби активно розвивали онлайн-комунікацію. Зокрема УПЛ об'єднала всі клуби у єдиний телепул, що дає можливість дивитись матчі чемпіонату в одному місці. Офіційні сайти та сторінки клубів у соцмережах почали регулярно публікувати відео і новини «з полів» та інформацію про волонтерські проекти команди. Деякі гравці також особисто ініціювали цифрові благодійні акції: так, голкіпер «Оболоні» Назарій Федорівський запустив інтернет-магазин спортивного приладдя, відраховуючи частину кожного продажу на потреби української армії [6]. При цьому клуби намагаються підтримувати єдність зі своїми фанами: наприклад, київське «Динамо» у складний час приділяє увагу публікаціям про фанатів та їх подвиги, а інші клуби регулярно висвітлюють волонтерську діяльність своїх уболівальників. Загалом цифрові платформи стали ключовим каналом комунікації: вони дозволили не лише інформувати фанатів і підтримувати

їхній інтерес до футболу, а й консолідувати ресурси для допомоги армії і громадам у воєнний час.

Організовані фан-рухи, які раніше підтримували свої команди на стадіонах, прийняли нову роль: волонтерства, підтримки військовослужбовців та роль учасників бойових дій. У багатьох містах країни ультрас та представники фан-спільнот вступили до лав Збройних Сил України чи територіальної оборони. Так, у Києві вболівальники футбольного клубу «Арсенал» сформували бойовий підрозділ «Кайфарики», який брав участь у бойових діях на сході країни [17]. У Харкові частина вболівальників, ветеранів добровольчих батальйонів та футбольних хуліганів стала основою спецпідрозділу «Кракен», створеного з ініціативи Головного управління розвідки України ще у перші дні війни [49].

Паралельно з мобілізацією багато шанувальників футболу почали брати участь у волонтерських ініціативах. Так, у Чернігові ультрас «Десни» створили окремий центр для волонтерів, який приймає участь в евакуації з небезпечних районів, збирає гуманітарну допомогу та передає військовим амуніцію та медикаменти. У Львівському футбольному клубі «Рух» спільно з Благодійною організацією «Рух у майбутнє» проведено благодійний футбольний турнір «Віримо в Збройні Сили України», під час якого вдалося зібрати понад 1,5 мільйона гривень для військових [10].

Через велику кількість уболівальників, які беруть участь у активних бойових діях чи волонтерських організаціях, підтримка на трибунах стадіонів стала значно меншою. Проте не дивлячись на це вболівальники все одно продовжують підтримувати свої команди за межами футбольних полів: через онлайн-трансляції, організацію благодійних ігор, меморіальні заходи та інформаційні кампанії. Часто під час офіційних ігор клуби вшанують пам'ять загиблих хвилиною мовчання або розміщують на трибунах тематичні банери. В результаті всього вище сказаного, організовані фанатські рухи не тільки не зникли під час війни, а навпаки – показали себе як важливу соціальну силу,

здатної до самоорганізації, мобілізації та масштабної підтримки суспільства у критичний момент.

3.4. Зміни у регламентах змагань і адаптація до умов війни.

Після початку повномасштабної війни у 2022 році структура проведення футбольних змагань в Україні зазнала істотних змін. Формати турнірів усіх рівнів — від Прем'єр-ліги до молодіжних та жіночих змагань — були адаптовані до реалій воєнного часу, з урахуванням безпекових обмежень, фінансових труднощів і географічної доступності команд. Зокрема, у сезоні 2022/2023 в Українській Прем'єр-лізі взяли участь 16 команд, серед яких були новачки — «Металіст» (Харків) та «Кривбас» (Кривий Ріг), що замінили «Десну» та «Маріуполь», котрі тимчасово призупинили участь через бойові дії в їхніх регіонах. Ці зміни були закріплені рішенням Української асоціації футболу та підтверджені оновленим регламентом УПЛ.

Зважаючи на складні умови, вперше в історії сучасного українського футболу було ухвалено рішення про відмову від пониження команд у класі. Такий підхід мав на меті підтримку клубів, які з об'єктивних причин не могли повноцінно функціонувати чи брати участь у змаганнях, а також забезпечення максимальної стабільності в системі національних ліг. Регламент передбачав, що у разі повернення раніше відсторонених клубів до змагань у наступному сезоні, кількість учасників УПЛ може бути тимчасово збільшена до 18 без проведення традиційного плей-офф.

Також змінився формат змагань Професіональної футбольної ліги. Кількість команд у змаганнях було скориговано до 27, а сама система змагань складається з двох етапів. Жіноча ліга та молодіжні ліги також прийняли нові формати, зокрема групові структури з розподілом команд за регіонами та гнучким календарем.

У відповідь на виклик повномасштабної війни УАФ внесла низку змін у систему ліцензування футбольних клубів, спрямованих на адаптацію до нових реалій та підтримку клубів, особливо тих, що знаходяться на прифронтовій лінії.

Зокрема, було зменшено обов'язкову сертифікаційну плату для футбольних клубів УПЛ, що полегшило фінансовий тягар для клубів [11].

Також, при розгляді заявки клубів на участь у змаганнях особлива увага приділяється фінансовій стабільності клубу, обмеженій кредиторській заборгованості та зміні фінансової діяльності, що особливо важливо для клубів, які подають заявку на участь у змаганнях, організованих УЄФА [36].

Додатково звернули увагу на те, що всі без винятку ліцензіати повинні підтримувати розвиток жіночого футболу, демонструючи прагнення УАФ забезпечити рівні можливості та розвиток у всіх сферах українського футболу.

Після початку повномасштабної війни в Україні в 2022 році ФІФА та УАФ ввели низку тимчасових положень, які внесли значні зміни в правила щодо іноземних гравців та тренерів, трансферні вікна та контрактні зобов'язання.

У березні 2022 року ФІФА внесла тимчасові зміни до Регламенту про статус і трансфер гравців (RSTP), додавши Додаток 7, який дозволяв іноземним гравцям і тренерам, зареєстрованим у клубах, афілійованих до УАФ, в односторонньому порядку призупиняти свої контракти до 30 червня 2022 року. Це рішення було спрямоване на надання можливості гравцям і тренерам продовжувати професійну діяльність, а також на захист українських клубів в умовах війни.

У червні 2022 року ФІФА продовжила ці тимчасові зміни у регламенті до 30 червня 2023 року, а в травні 2023 року продовжила його дію до 30 червня 2024 року. Це означає, що іноземні гравці та тренери, які покинули Україну через війну, можуть без будь-яких наслідків розірвати свої контракти та підписати нові угоди з іншими клубами.

Крім того, ФІФА дозволила іноземним гравцям і тренерам, які залишили Україну, реєструватися в нових клубах навіть поза межами стандартних трансферних вікон, за умови, що реєстрація відбудеться до 7 квітня 2022 року. Це рішення було ухвалено для забезпечення гнучкості та підтримки гравців у надзвичайних обставинах.

Однак ці нові правила викликали критику з боку українських клубів, зокрема донецького «Шахтаря», який зазнав значних фінансових втрат через відхід іноземних гравців без компенсації. Клуб подав позов проти ФІФА в Спортивний арбітражний суд (CAS), але суд відхилив позов і підтвердив законність дій ФІФА [58].

Через повномасштабне вторгнення в Україну багато футбольних клубів втратили можливість проводити матчі на своїх домашніх аренах через небезпеку або окупацію території. Однак втрата стадіону не означає автоматичного вибуття клубу з турніру. УАФ передбачила механізми, які дозволяють клубам тимчасово використовувати інші стадіони, які відповідають вимогам безпеки та інфраструктури.

Згідно з Регламентом інфраструктури стадіонів та заходів безпеки проведення змагань з футболу УАФ (2020), кожен стадіон має відповідати певним вимогам, зокрема бути забезпеченими системами відеоспостереження, планами евакуації, медичними засобами та іншими вимогами для забезпечення безпеки учасників та глядачів. Клуби, які тимчасово переїжджають, повинні зареєструвати новий домашній стадіон, який відповідає цим вимогам і отримати відповідний дозвіл від УАФ. Це дозволяє їм продовжувати участь у змаганнях, незважаючи на втрату власного стадіону [34].

Висновки до розділу 3

1. Організація футбольних змагань та їх проведення в період активної повномасштабної війни, перш за все, про гнучкість системи. Через різке зниження умов безпеки, руйнування інфраструктури та внутрішні переміщення багатьох клубів, чемпіонати всіх рівнів (УАФ, УПЛ, ПФЛ) були організовані та проведені у форматах, які найбільш відповідали умовам воєнного часу.

Погодження матчів із військовими адміністраціями, зміна географії проведення ігор, відсутність глядачів та формування спеціальних регламентних норм забезпечили можливість зберегти структурованість чемпіонатів і захистити учасників.

2. Футбольний сезон під час війни був організований на основі повної зміни аспектів логістики, безпеки та управління. Пріоритет надавався безпечним умовам – від стадіонів з наявністю відповідних укриттів до обов'язкових інструкторів для особового складу та координації кожного матчу з військовими адміністраціями. Логістика команд ускладнилася через довгі, здебільшого непередбачувані маршрути, які доводилося планувати, а також зростання фінансових витрат, що стало ще одним природним наслідком війни. Однак чіткі протоколи дій у випадку повітряних тривог значно допомогли, зокрема, спеціальна підготовка стюардів, суддів та медиків значно підвищила рівень організації матчів. Таким чином, запроваджена система змагань воєнного часу управління є найкращим зразком адаптивного, що забезпечило безперервність сезонів у скрутних умовах.

3. Війна суттєво змінила динаміку глядацької активності в українському футболі, яка до того часу акцентувала увагу на фактичній присутності вболівальників всередині стадіонів. Вимоги пов'язані з безпекою фанатів та нестача укриттів зменшили можливість відвідування матчів, що, з одного боку, призвело до різкого зростання ролі онлайн-трансляцій та платформ, а водночас зробило фан-спільноти активними учасниками волонтерських, благодійних та військових ініціатив, що стало важливою соціальною силою.

Переміщення клубів означало втрату «домашніх» арен, що послабило місцеву ідентичність матчів, але посилило соціально-патріотичний зміст фан-активності. У результаті глядацька активність стала менш масовою, але більш ваговою, відображаючи нову роль футболу як інструменту підтримки країни та її обороноспроможності.

4. Зміни в регламенті футбольних змагань стали необхідною відповіддю на безпрецедентні виклики воєнного часу. УАФ та органи управління футболом оперативно адаптували формати турнірів, механізми ліцензування та правила заміни команд, враховуючи фінансовий стан клубів, їхню безпеку та наявність інфраструктури. Міжнародні рішення ФІФА щодо тимчасового призупинення контрактів іноземних гравців створили складні правові та економічні наслідки для українських клубів, але водночас дозволили зберегти міжнародну правову стабільність. Запровадження механізмів тимчасової реєстрації домашніх стадіонів надало можливість продовжити сезон навіть клубам, які втратили свої арени. Загалом, практично всі регуляторні зміни сприяли підвищенню функціональної стійкості в рамках загальної футбольної системи, дозволяючи їй функціонувати в умовах нестачі ресурсів, міграції команди та постійної загрози безпеці.

РОЗДІЛ 4

СТРАТЕГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ПІДТРИМКИ ФУТБОЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

4.1. Міжнародний досвід відновлення спортивних об'єктів після конфліктів.

Відновлення спортивної інфраструктури країни після війни – це складний та багатогранний процес, що поєднує технічні, соціальні та гуманітарні елементи. Після війни спорт розглядається не лише як фізична активність, а й як потужний інструмент для відновлення соціальної згуртованості, сприяння психологічному зціленню та формування спільної ідентичності. З цієї причини реконструкція спортивних споруд стала вирішальною складовою національних планів реконструкції, після чого ці споруди створюють центральну роль у суспільному житті та соціальній згуртованості. Досвід різних країн показав, що ключовим принципом реконструкції є залучення місцевих громад до планування, будівництва та подальшої експлуатації спортивних споруд. Це краще задовольняє потреби населення, забезпечує ефективне використання ресурсів та розвиток почуття відповідальності за побудовану інфраструктуру.

У більшості випадків реконструкція спортивної інфраструктури відбувається за підтримки міжнародних організацій, донорів та приватного сектору. Рушійною силою таких проєктів зазвичай виступають такі міжнародні організації як: ООН, ЮНЕСКО, ФІФА, УЄФА, а також ініціативи Світового банку. Вони надають фінансову допомогу, технічну експертизу та сприяють будівництву сучасних спортивних споруд. Наприклад, у постконфліктній Боснії та Герцеговині активно впроваджувався проєкт «Open Fun Football Schools», який інтегрував дитячі футбольні уроки з ініціативами соціальної інтеграції [56].

Ще одним з підходів є використання державно-приватного партнерства, яке може залучити додаткові ресурси та підвищити ефективність управління об'єктами. Постконфліктні уряди часто не мають фінансових ресурсів для

масштабної реконструкції, що сприяє співпраці з приватними підприємствами та неурядовими організаціями і це є одними з найефективніших шляхів реконструкції. Ці проекти не тільки будують або реконструюють спортивні споруди, але й створюють робочі місця, стимулюють місцеву економіку та сприяють відновленню мирного життя.

Попередня оцінка пошкоджень та визначення пріоритетності відбудови об'єктів створюють важливу роль у плануванні відновлення. На прикладі міжнародного досвіду першими відновлюються ті спортивні споруди, які підпадають під соціальну мережу – дитячо-юнацькі школи, обласні стадіони, ігрові майданчики в навчальних закладах. Відновлення таких об'єктів забезпечує можливість займатися спортом широким верствам населення та психологічної стабілізувати суспільство за рахунок фізичної активності. Водночас потрібно звертати увагу на необхідність впровадження принципів стійкого розвитку: енергозберігаючі технології, доступність для людей з інвалідністю, екологічно чисті матеріали та адаптацію об'єкта до можливих проблем у майбутньому.

Неостаннє значення має прозоре використання коштів наданих партнерами та підзвітність процесу відновлення об'єктів. Якщо буде якась корупція або незаконне заволодіння коштами, це послабить співпрацю з міжнародними партнерами та урядовими установами. Тому все більше країн запроваджують відкриті механізми контролю за реалізацією проектів, а також громадськість має право голосу щодо використання ресурсів. Прозорість створює довіру між державою, інвесторами та населенням, що, відповідно, підвищить ефективність відновлення спортивної складової.

У контексті міжнародного досвіду особливо наголошується на необхідності інтеграції спортивної інфраструктури з іншими сферами суспільного життя – освітою, охороною здоров'я, молодіжною політикою. Оновлені об'єкти повинні виконувати багатофункціональну роль, використовуватися як для тренувань, так і для проведення соціальних чи

освітніх заходів. Це досягне їх цінності для громади та забезпечить сталий розвиток у майбутньому.

У Боснії та Герцеговині, мабуть, найкращим прикладом є багатофункціональний комплекс «Zetra» (Juan Antonio Samaranch Olympic Hall) у Сараєво. Будівля була сильно пошкоджена під час війни, але після припинення бойових дій її було відбудовано із залученням міжнародної допомоги – Міжнародного олімпійського комітету, донорів та місцевої влади [61].

У Хорватії та Сербії основною увагою також є модернізація існуючих спортивних споруд, підвищення енергоефективності, а також новим стандартам управління. Наприклад, у прикордонних районах між Боснією та Хорватією саме завдяки проєкту SINERGY буде проведено сприяння модернізації спортивних центрів (у Тузлі в Боснії, Вуковарі в Хорватії, Ігало в Чорногорії) з планами зниження рівня споживання енергії шляхом впровадження світлодіодного освітлення та інтелектуальних систем опалення [50].

Сербія після Другої світової війни, коли спортивні об'єкти, пошкоджені або зруйновані під час бойових дій, потребувала значного відновлення. У цей період створювалися нові футбольні клуби, такі як «Црвена Звезда» та «Партизан», які стали символами післявоєнного відродження спорту в країні. Вже у 1946 році було проведено перший національний чемпіонат, що свідчить про швидкість відновлення спортивного життя.

Однак найбільших викликів зазнала Сербія в 1990-х роках унаслідок розпаду Югославії та серії регіональних конфліктів. Міжнародні санкції та економічна криза погіршили становище, а спортивні клуби країни були виключені з європейських турнірів. Це значно ускладнило процес відновлення спортивної інфраструктури. Повернення сербських клубів на міжнародну арену після зняття санкцій стало важливим етапом реабілітації спорту. Поступове залучення до європейських змагань, таких як Ліга чемпіонів,

сприяло підвищенню рівня підготовки команд та зміцненню позицій Сербії на спортивній мапі світу [54].

Аналізуючи досвід Сербії, можна побачити, що відновлення спортивної інфраструктури є не лише фізичним процесом, але й соціальним. Інвестиції у спорт допомагають зміцнити соціальну єдність, відновити моральний дух населення та інтегрувати країну у міжнародну спільноту. Відновлення спортивної інфраструктури, активне залучення молоді до занять спортом та участь у міжнародних змаганнях створюють важливу базу для сталого розвитку суспільства. Приклад Сербії свідчить про те, що спорт може бути потужним інструментом для відновлення соціальних зв'язків та інтеграції. Її досвід може стати цінним для країн, які прагнуть відновлення після збройних конфліктів.

Країни Центральної Європи (Угорщина, Польща та Чеська Республіка) пропонують нам різні варіанти розвитку та відновлення спортивної інфраструктури, які базуються переважно на модернізації, належному використанні державних коштів та залученні фінансування. Попри те, що в цих країнах не відбулося масштабних руйнувань внаслідок сучасних війн, їх підходи до реконструкції спортивних споруд можна розглядати як показові кроки для формування ефективної політики реконструкції в посткризових умовах.

Досвід Угорщини. Після Другої світової війни комуністичні партії прийшли до влади в Угорщині і швидко розвинули сталінську систему, в результаті чого спортивні заклади та організації стали під державним контролем і не мали автономії. Спорт в соціалістичних країнах розглядався як стратегічна сфера для демонстрації досягнень системи через високі результати. Фінансова підтримка елітного спорту була значною, що дозволило реалізувати проекти, такі як Національний стадіон, який повинен був стати центральним об'єктом для Олімпійських ігор 1960 року, але заявка Будапешта не отримала достатньої підтримки. Будівництво Будапештського спортивного залу стало другим великим проектом, що символізував соціалістичний

розвиток і також фінансувалося центральним урядом, і муніципалітетом Будапешта. Однак, через відсутність приватних власників і клубів, технічне обслуговування та інвестиції в розвиток цих об'єктів залишалися поза увагою, і до 1990-х років спортивні споруди Будапешта значно занепали.

Після переходу до демократичного режиму в Угорщині уряд зосередився на створенні правової бази для спорту, де фінансова участь держави стала необхідною для функціонування спортивної сфери в умовах ринкової економіки. З 2010 року уряд фінансував будівництво стадіонів та спортивних залів, що відповідали міжнародним стандартам і стали місцями для проведення численних міжнародних заходів. Це важливий крок у розвитку спортивної інфраструктури нашої країни, особливо для проведення великих міжнародних змагань, таких як літній чемпіонат світу з плавання 2017 року та чемпіонат світу з легкої атлетики 2023 року. Проте ці величезні інвестиції у спорт стали важливою політичною темою та викликали суперечки між владою та опозицією. Тим часом, незважаючи на фінансову підтримку, Будапешт не зміг реалізувати свою мрію про проведення Олімпіади 2024 року, і міська рада вирішила відкликати свою заявку.

Важливим напрямком в Угорщині стала реалізація державних програм з підтримки спортивної інфраструктури всередині країни та регіонів з угорськими громадами за межами Угорщини. Наприклад, угорський уряд виділив близько 30 мільярдів форинтів, що становить приблизно 83 мільйони євро, на будівництво та модернізацію спортивних споруд у Трансільванії (Румунія), серед яких стадіон футбольного клубу Sepsi OSK у Сфанту-Георге, а також Льодова арена в Санці-де-Муреш [59].

Польща поставила на перше місце оновлення спортивної інфраструктури як на національному, так і на місцевому рівнях. Програма «Investments of Particular Importance for Sport» зосереджена на тренувальних базах, спортивних залах та зимових спортивних спорудах, які потребують реконструкції. Саме завдяки цій програмі стадіон «Legia Warszawa» (2008–2011) та «Arena Zabrze» (2011–2016) були модернізовані відповідно до

сучасних стандартів безпеки та комфорту [57, 48]. Також Польща виділяє достатні ресурси на розвиток спортивної інфраструктури для молоді – шкільні стадіони, тренувальні центри та басейни, це все фінансується з державного бюджету, а також з європейських фондів.

Чеська Республіка має успішний досвід у сфері модернізації та реконструкції спортивних споруд через програми, які співфінансуються з Європейського фонду регіонального розвитку. В межах партнерської домовленості з ЄС на 2021–2027 роки ця країна залучає понад 21 мільярд євро, частина яких спрямована на соціальну та спортивну інфраструктуру. Наприклад, у Моравсько-Сілезькому краї за кошти ЄС було збудовано новий багатофункціональний спортзал у місті Краваже. Водночас ця країна активно проводить енергозберігаючі заходи, реконструюючи старі спортивні комплекси, одночасно заохочуючи участь місцевих громад на етапі планування.

Косово, що проголосило свою незалежність від Сербії в 2008 році, зіткнулося з низкою унікальних труднощів під час відновлення після війни. Основні зусилля були зосереджені на відновленні інфраструктури, створенні ефективних інституцій та розвитку економіки в умовах обмеженого міжнародного визнання та політичної нестабільності. Міжнародні організації та іноземна допомога мали вирішальне значення для процесу відновлення. Світовий банк і Європейський Союз схвалили надання допомоги на відновлення Косово вартістю приблизно 2,5 мільярда доларів США протягом чотирьох-п'яти років. Косово зосередилося на розвитку енергетики, сільського господарства та сектору послуг, що дозволило стимулювати економічне зростання та зменшити рівень безробіття [51, 9].

4.2 Програми підтримки та залучення інвестицій для відновлення об'єктів.

Державний фонд відіграє важливу роль у відновленні спортивних споруд в Україні, враховуючи значні пошкодження, завдані внаслідок повномасштабної військової агресії Росії. Уряд України реалізує низку

програм та інструментів, які підтримують інфраструктурні проєкти у сфері спорту, забезпечуючи доступ до фізичної активності дітей та молоді, а також створюючи умови для продовження спортивної підготовки на національному рівні.

Державний бюджет України через Міністерство молоді та спорту України залишається одним з основних джерел. Це міністерство, крім розподілу фінансових ресурсів між регіонами на основі погоджених програм, виконує функції з проєктування будівництва, реконструкції та модернізації спортивних споруд. Воно забезпечує пріоритетний розвиток інфраструктури для дитячого, юнацького та масового спорту, а також спортивних майданчиків у навчальних закладах, басейнів та багатьох функціональних спортивних залів.

Значним елементом є фінансування через Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). У рамках цього механізму громади готують проєкти на конкурси і кожен проєкт оцінюється за критеріями соціальної важливості, економічного ефекту та впливу на стратегічні переваги регіонального розвитку. ДФРР підтримує модернізацію спортивних споруд, будівництво нових об'єктів та адаптацію інфраструктури для людей з інвалідністю. Особлива увага приділяється тим громадам, які постраждали від бойових дій.

Ще один напрямок – національний проєкт «Велике будівництво». У його рамках з 2020 року модернізуються споруди спортивних комплексів, стадіонів, басейнів та спеціалізованих центрів олімпійської підготовки. До війни цей проєкт став основним рушієм великих інфраструктурних інвестицій у спорт. Однак після 2022 року акцент було змінено на підтримку об'єктів у безпечних регіонах та термінову реконструкцію критично важливих об'єктів.

Також у 2023–2024 роках Уряд запровадив механізми пріоритезації проєктів у найбільш постраждалих регіонах. Відродження шкільних спортзалів, дитячих спортивних шкіл та споруд, які можна використовувати як громадські центри, стало одним із основних напрямків політики

забезпечення державної підтримки. Водночас, особи, які приймають рішення, наголосили на важливості інтеграції захисних споруд (укриттів) до спортивних комплексів, що дозволяють забезпечити безпеку під час використання споруд у воєнний час.

У воєнний та післявоєнний період міжнародна підтримка буде одним із головних факторів розвитку спортивної інфраструктури в Україні через жорсткі бюджетні обмеження та пріоритетність потреб оборони. Це значно ускладнює ініціювання фінансування будівництва чи реконструкції спортивних споруд. Саме тому уряд розробив активну політику співпраці з міжнародними партнерами-консультантами, які надають технічну допомогу та діляться досвідом щодо розвитку та модернізації спортивної інфраструктури.

Європейський Союз є одним із провідних донорів. Він направляє свої кошти на відбудову соціальної інфраструктури, включаючи спортивні споруди, через програми регіонального розвитку, гуманітарну допомогу та грантові програми. Наприклад, ЄС та Програми розвитку ООН (UNDP) співпрацюють у реконструкції спортивного ліцею в Миколаєві, який був пошкоджений внаслідок обстрілів. Проєкт модернізує спортивні споруди, а також створює безпечні умови для дітей.

Неостанню роль відіграє футбольна складова міжнародного рівня. Традиційно програма інфраструктури UEFA NatTrick на рівні європейських асоціацій розвиває футбольну інфраструктуру, але разом з цим вона вдосконалює об'єкти в рамках Української футбольної асоціації та підтримує дитячі та масові футбольні програми. FIFA Forward також виділяє цільове фінансування на розвиток інфраструктури футбольних полів та модернізацію тренувальних баз, навіть тих, що постали від збройних дій.

Міжнародні фінансові установи також допомагають у відновленні. Європейський інвестиційний банк (EIB) та інші донорські механізми ЄС реалізують програми, спрямовані на відновлення критично важливої та соціальної інфраструктури, зокрема через спорт. Інвестиції спрямовуються на

реконструкцію багатофункціональних спортивних центрів, створення доступних спортивних просторів у громадах та на покращення інклюзивної складової.

Одним із найефективніших механізмів залучення інвестицій у розвиток та відновлення спортивної інфраструктури в умовах кризового стану державного бюджету є публічно-приватне партнерство. Таким чином, об'єднання ресурсів та інтересів уряду, приватного бізнесу та громади для створення, реконструкції та управління спортивними спорудами забезпечує підвищення якості та доступності послуг. Це буквально означає об'єднання ресурсів та інтересів уряду, приватного бізнесу та громади у створенні, реконструкції та управлінні спортивними спорудами, що забезпечує покращення якості та доступності послуг.

Публічно – приватне партнерство активно почало впроваджуватися в Україні тільки з 2010-х років. Однак найбільшу актуальність воно набуло в умовах повномасштабної війни, коли для відновлення інфраструктури, зокрема спортивної, потрібні приватні інвестиції. Законодавча база чітко вирішує та дозволяє місцевим органам влади розподіляти ризики та прибутки, надаючи права приватним інвесторам на будівництво та експлуатацію об'єктів. Таким чином, це створює сприятливе середовище для бізнесу, водночас гарантуючи, що громади отримають сучасні спортивні комплекси з мінімальним фінансовим навантаженням на місцеві бюджети.

Публічно – приватне партнерство є ефективним інструментом у громадах з високим попитом на спортивну інфраструктуру та низькою доступністю бюджетних ресурсів. Стратегія державного відновлення України забезпечує активне використання моделей партнерства для залучення інвестицій у спорт, зокрема в регіонах, що зазнали бойових дій. Пріоритет надається об'єктам, які можуть виконувати багатофункціональну роль: спортивні та громадські центри, приміщення для масових видів спорту, місця для проведення реабілітаційних програм для дітей та ветеранів.

Окрім державних і міжнародних програм, важливим елементом відновлення спортивної інфраструктури є альтернативні джерела фінансування, які дозволяють розширити інвестиційні можливості та забезпечити стійкість розвитку спорту на місцевому рівні.

Однією з перспективних форм є краудфандингова кампанія підтримки місцевих спортивних проєктів – добровільні фінансові внески громадян для реалізації місцевих спортивних проєктів. Такі кампанії можуть швидко зібрати кошти на реконструкцію об'єктів, придбання обладнання або організацію змагань. Краудфандинг часто використовується для підтримки спортивних шкіл, тренувальних баз для внутрішньо переміщених осіб та дитячих секцій з прифронтових районів у реаліях війни.

Ще один напрямок – це благодійні фонди та меценатство. В Україні діють десятки фондів, які працюють над розвитком спортивних та дитячих програм, допомагають відновити інфраструктуру або забезпечити її функціонування. Дуже важливою є діяльність фондів, пов'язаних із відомими спортсменами, які стимулюють залучення молоді та сприяють популяризації спорту.

Але не дивлячись на зростання інструментів та механізмів, спрямованих на реконструкцію спортивної інфраструктури в Україні, інвестиції в цю сферу залишаються складними завданнями. Існують системні та контекстуальні бар'єри, які уповільнюють реалізацію проєктів і відповідно знижують інтереси ваших інвесторів – як вітчизняних, так і іноземних.

Серед першочергових факторів – високий рівень безпекових ризиків, що виникають внаслідок триваючої війни проти росії. Значна частина країни залишається під загрозою ракетних атак, що створює ризики для об'єктів інфраструктури, особливо у східних та південних регіонах. Таким чином це ускладнює залучення довгострокових інвестицій та збільшує витрати на страхування та захисні заходи під час будівництва.

Низький рівень прозорості та передбачуваності регуляторного середовища також можна виділити як фактор, який змушує приватний бізнес

відмовитися брати участь у проєктах розвитку. Інвестори хочуть мати стабільні умови, чіткі правові гарантії та мінімізовані корупційні ризики. Навіть попри прогрес у реформуванні публічного управління та цифровізації державних послуг, цей фактор продовжує впливати на інвестиційну привабливість сфери спорту.

Зрештою, важливою перешкодою є тривалий цикл реалізації інфраструктурних проєктів, який включає бюрократичні процедури, тендери, експертизи та контрольні заходи. У воєнний період це може навіть ускладнювати проєкти, які вже отримали фінансування та політичну підтримку.

Провівши дослідження з цієї тематики серед тренерського складу дитячо – юнацьких команд ми отримали наступні результати:

Більшість опитаних тренерів мали тренерську ліцензію категорії UEFA C (рис. 4.1).

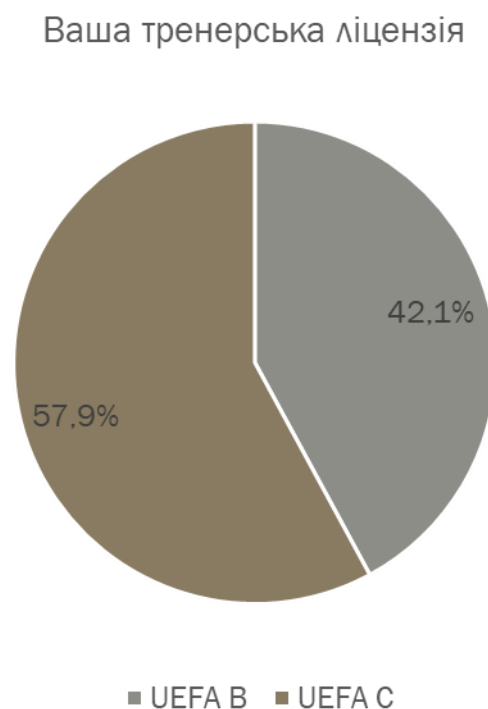

Рис 4.1 Категорії тренерських ліцензій респондентів

Значна частина респондентів зазначила, що працює на рівні дитячо – юнацьких спортивних шкіл (рис. 4.2).

Рис 4.2 Місце роботи тренерського персоналу (респондентів)

Найбільш реалістичними джерелами фінансування для відновлення спортивних об'єктів в Україні на думку експертів є приватні інвестори (84,2%), УЄФА та ФІФА (54,6%), державний бюджет (47,4%) та благодійні фонди (47,4%) (рис. 4.3)

Рис 4.3 Джерела фінансування для відновлення спортивної інфраструктури

Також більшість експертів відзначила, що найбільшу роль у відновленні спортивної інфраструктури мають відігравати: держава, місцева влада, УАФ, регіональні футбольні асоціації, міжнародні організації та приватний бізнес у співпраці (57,9%). В той час, як деякі вважають, що це повинні робити лише УАФ/Регіональні асоціації (26,3%) та лише держава (15,8%).

Хто має відігравати ключову роль у відновленні?

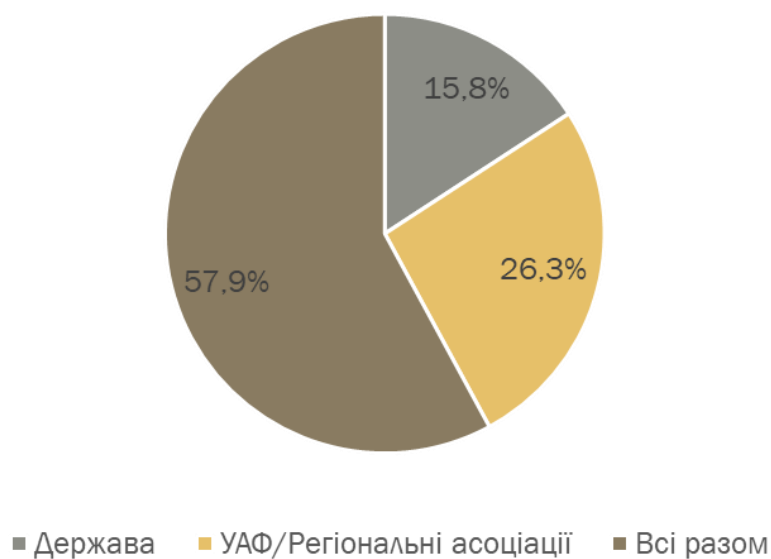

Рис 4.4 Відновлення спортивної інфраструктури

4.3. Перспективи розвитку і відбудови футбольної інфраструктури в Україні.

Модернізацію футбольної інфраструктури в Україні не слід розглядати просто як процес фізичної реконструкції для заміни зруйнованого. Вона має включати комплексне стратегічне розширення, спрямоване на задоволення сучасних міжнародних потреб та довготривалих потреб розвитку спорту, зокрема футболу. Ключові аспекти включають перехід від відновлення моделі «як було» до концепції структурного оновлення, яка забезпечує функціональність, функції безпеки, включаючи доступність, та відповідність найкращим економічним принципам щодо економічної ефективності всіх спортивних споруд.

Одним із ключових стратегічних напрямків є формування довгострокового державного бачення розвитку футбольної інфраструктури, яке має бути інтегроване в національні плани відновлення. Така стратегія має забезпечити потреби різних регіонів, демографічні зміни, розвиток місцевих футбольних клубів та дитячо-юнацьких спортивних шкіл, а також роль спорту в соціальній реабілітації молоді та ветеранів. Створення єдиної дорожньої карти дозволяє уникнути фрагментації та дублювання проєктів на місцях.

Наступний напрямок модернізації – розвиток багатофункціональних спортивних комплексів, де футбольна інфраструктура поєднується з освітніми, медичними та соціальними послугами. Такі мультиспортивні центри сприяють ефективнішому використанню коштів та підвищують соціальну значущість об'єктів для громади. Ця модель широкого використання в країнах ЄС і може бути адаптована до умов відновлення України.

В рамках модернізації слід впроваджувати інноваційні та енергоефективні рішення – сучасні системи освітлення, економічним системам обігріву полів, використання екологічних матеріалів, управлінням інфраструктурою за допомогою цифрових інструментів.

Післявоєнна відбудова України створює можливості для будівництва нової моделі футбольної інфраструктури на рівнях територіальних громад, де спорт розглядається не як окремий сектор, а як складова місцевого розвитку, соціальної інтеграції та охорони здоров'я. Децентралізація, яка значно розширила повноваження громади, також створює умови для розробки нових підходів у плануванні та управлінні спортивними спорудами, включаючи футбольні поля, дитячі майданчики та багатофункціональні центри.

Головною тенденцією є створення багатофункціональних спортивних та громадських центрів. Такі споруди можна розвивати навколо футбольної інфраструктури, одночасно з'єднуючи інші елементи та функції – реабілітацію, освітні простори, зони для проведення великих заходів, а також дитячі програми. Досвід європейських країн показує, що комплексні центри дають громаді ширший спектр переваг, ніж традиційні стадіони чи футбольні

поля. Для українських громад, які приймають внутрішньо переміщених осіб цей підхід є дуже актуальним.

Одним з основних напрямків є модернізація дитячо-юнацьких спортивних шкіл, а також футбольних академій. У багатьох регіонах такі споруди пошкоджені або повністю втратили свою функціональність, що обмежує можливості для тренувань та навчання. Відновлення таких споруд має поєднуватися як відновлення матеріальної бази, так і впровадження сучасних тренувальних технологій, що відповідають стандартам УЄФА та ФІФА. Сюди входять високоякісні покриття, тренувальні зони для технічної підготовки, невеликі манежі та інфраструктуру для відеоаналізу.

Важливим аспектом розвитку є створення доступної інклюзивної футбольної інфраструктури як для дітей, так і для дорослих з інвалідністю. Це включає в себе будівництво приміщень з врахування потреб людьми з порушеннями опорно-рухового апарату, адаптованих роздягальень, безбар'єрних зон, тактильних елементів та спеціального тренувального обладнання. Повоєнний період також вимагатиме більшої уваги до розвитку амп - футболу, парафутболу та інших видів адаптивного спорту, які відіграють важливу роль у реабілітації військовослужбовців та цивільного персоналу.

У майбутньому може бути створена мережа центрів розвитку дитячого та юнацького футболу, яка обслуговує місця проведення масових тренувань, змагань та інших освітніх заходів. Такі центри прищеплюють спортивну культуру, заохочуючи до футболу з раннього віку, розширюють кадровий потенціал тренерів та спеціалістів.

Модернізація футбольної інфраструктури в Україні після війни має базуватися на інноваціях та екологічно чистих технологіях. Це нова світова тенденція у спорті, вимоги УЄФА та ФІФА, а також стратегія «зеленого» відновлення, яку Україна впроваджує разом з ЄС. Оновлення футбольної інфраструктури шляхом впровадження енергоефективності, ресурсозбереження та використання сучасних технологічних засобів, які

покращують не тільки якість інфраструктури, але й дозволяє зменшити витрати на її утримання.

Енергоефективне освітлення та інженерні системи є однією з головних інновацій. Стадіони та тренувальні поля можуть бути оснащені світлодіодним освітленням, системами автоматизації керуванням енергією, тепловими насосами та сучасними системами опалення, що значно зменшить експлуатаційні витрати. Така технологія активно використовується в країнах ЄС, тому її інтеграція в українські проєкти реальна завдяки міжнародним інвестиціям та донорським програмам.

Екологічні рішення для футбольних полів включають системи збору та повторного використання дощової води, дренажні технології та покриття з покращеними характеристиками зносу. Важливим аспектом у випадку штучних полів є застосування матеріалів зі зменшеним викидом мікропластику, що відповідає останнім рекомендаціям УЄФА, а також екологічним стандартам ЄС.

Післявоєнна відбудова також відкриває можливості для встановлення сонячних панелей та альтернативної енергетики на базах футбольних комплексів. У багатьох європейських країнах стадіони частково або повністю живуть від альтернативних джерел енергії, що дозволяє зменшити витрати для клубів та громад. Для України, яка прагне до енергетичної незалежності та зменшення свого вуглецевого сліду, таке рішення стане першим кроком до сталого розвитку.

Спортивний туризм – це сектор з великим потенціалом для розвитку. Регіональні турніри, дитячі чемпіонати, турнірні збори чи фестивалі – усі ці заходи можуть створювати туристичні потоки до різних міст України. Також на місцевому рівні боротьбу з економічними вигодами підтримують громади, зокрема, постачальники послуг розміщення та харчування, а також транспортні оператори. Після воєнного періоду та стабілізації безпеки футбольні заходи стануть важливою складовою відродження туристичного сектора.

Ще один використаний напрямок — розвиток ринку спортивних технологій та інновацій, пов'язаних з футболом — аналітичне програмне забезпечення, системи відеоспостереження, тренувальне обладнання та цифрові платформи для управління спортивними закладами. Такі технології будуть потрібні в міру модернізації інфраструктури, що також стимулює розвиток українських фірм у спортивній галузі.

Розвиток спортивної галузі також включає підвищення професійних компетенцій – тренерів, менеджерів, спеціалістів з експлуатації футбольних полів, спортивних лікарів, маркетингологів та аналітиків. Це дозволяє підвищити рівень професіоналізму в українській футбольній системі, а також стійкість до зовнішніх викликів.

Окрему увагу слід приділити перспективі участі України у проведенні міжнародних змагань. Йдеться не лише про великі футбольні турніри, але насамперед про юнацькі, жіночі та регіональні змагання, які можуть стати інструментом відновлення футбольного туризму та активізації місцевої економіки. Наявність сучасних стадіонів і тренувальних баз дозволить Україні брати участь у спільних заявках на проведення турнірів Євро чи клубних змагань на міжнародному рівні.

Ще одним напрямком діяльності є залучення міжнародних експертів до аудиту, проектування та будівництва футбольної інфраструктури. Це забезпечить відповідність майбутніх об'єктів кращим практикам ЄС, сприятиме впровадженню енергоефективних рішень та підвищенню професійного рівня українських спеціалістів.

4.4. Практичні рекомендації щодо відновлення спортивної інфраструктури в Україні.

Проведене дослідження дозволило сформуванню комплекс практичних рекомендацій для державних установ, органів місцевого самоврядування, спортивних федерацій та футбольних клубів, які можуть бути використані під час післявоєнної відбудови спортивної інфраструктури. На основі аналізу міжнародного досвіду, чинних нормативно-правових механізмів та

актуального стану спортивних об'єктів в Україні, визначено ключові напрями, здатні забезпечити ефективне відновлення та подальший розвиток спортивної сфери.

Відбудова спортивної інфраструктури потребує системного й комплексного підходу, який включає стратегічне планування, сучасні управлінські інструменти, фінансові механізми та міжсекторальну співпрацю. Особливого значення набуває координація зусиль держави, місцевої влади, спортивних федерацій, бізнесу та міжнародних партнерів, оскільки масштаб руйнувань вимагає залучення ресурсів різного походження. На основі результатів дослідження визначено низку практичних рекомендацій, впровадження яких може сприяти створенню ефективної моделі відновлення спортивної інфраструктури.

По-перше, державним органам влади доцільно зосередитися на формуванні цілісної національної політики відбудови спорту, модернізації нормативно-правової бази, підвищенні рівня безпеки об'єктів та розширенні інструментів фінансової підтримки. Системне планування та стандартизація дозволять забезпечити однакові підходи до проектування, будівництва й експлуатації спортивних споруд у всіх регіонах країни.

По-друге, спортивні федерації, зокрема футбольні, відіграють важливу роль у забезпеченні якості інфраструктури, контролі відповідності об'єктів міжнародним стандартам та розвитку партнерства з УЄФА, ФІФА та іншими організаціями. Їхнє залучення є ключовим для відновлення спортивних академій, підтримки клубів і розвитку дитячо-юнацького спорту.

По-третє, на органи місцевого самоврядування покладається значна частина роботи зі створення та розвитку спортивних об'єктів, оскільки вони найближче до потреб громад. Важливо забезпечити залучення місцевих жителів до планування, впровадження енергоефективних рішень та розвиток мультифункціональних спортивних просторів, які можуть виконувати як спортивні, так і соціальні функції.

Вчетверте, футбольні клуби та дитячо-юнацькі спортивні школи повинні приділяти особливу увагу питанням безпеки, розвитку тренувальної бази, створенню сприятливих умов для дітей та молоді, а також впровадженню сучасних технологій і методики підготовки.

На основі проведеного аналізу міжнародного досвіду, сучасних нормативних вимог та фактичного стану спортивної інфраструктури в Україні формуються такі практичні рекомендації.

Рекомендації для державних органів влади:

- розробити загальнонаціональну Стратегію відновлення спортивної інфраструктури України до 2035 року;
- оновити державні будівельні норми з урахуванням сучасних вимог безпеки, енергоефективності, інклюзивності та стандартів UEFA/FIFA;
- забезпечити обов'язкову наявність укриттів, систем оповіщення та планів евакуації у нових і реконструйованих спортивних спорудах;
- створити єдину електронну платформу для координації міжнародної допомоги, інвестицій та проєктів з відновлення;
- розширити механізми залучення фінансування, зокрема через державно-приватне партнерство;
- забезпечити методичну та фінансову підтримку органів місцевого самоврядування у розвитку спортивної інфраструктури.

Рекомендації для спортивних асоціацій:

- посилити співпрацю з УЄФА, ФІФА, Європейським Союзом та іншими міжнародними партнерами для залучення фінансування та експертної допомоги;
- уніфікувати стандарти будівництва та експлуатації спортивних об'єктів відповідно до міжнародних вимог;
- впровадити систематичний моніторинг стану спортивної інфраструктури на національному рівні;
- створити спеціальні програми для підтримки клубів і ДЮСШ, що постраждали від війни або були переміщені;

- розвивати інклюзивні, параспортивні та дитячо-юнацькі програми, спрямовані на широке залучення населення.

Рекомендації для органів місцевого самоврядування:

- залучати місцеву громаду до планування і проектування спортивних об'єктів;

- переорієнтуватися на створення мультифункціональних спортивних комплексів, здатних ефективно використовувати ресурси громади;

- впроваджувати енергоефективні технології, системи автоматизації, електронного управління та онлайн-бронювання спортивних споруд;

- активно працювати з міжнародними фондами, донорами та приватними інвесторами;

- забезпечити регулярне обслуговування спортивної інфраструктури та підвищувати компетентність персоналу.

Висновки до розділу 4

1. Аналіз міжнародного досвіду, державних програм фінансування та участі урядових і спортивних органів дозволяє зробити висновок про необхідність комплексного, системного, багаторівневого підходу для ефективної відбудови футбольної інфраструктури по всій Україні. У країнах, що пережили війни, переважно на Балканах та в Центральній Європі, успішні моделі реконструкції спортивних споруд відображені в моментах, що поєднують координацію уряду з активною міжнародною допомогою, а також участю місцевих громад. Сучасні технологічні рішення є одним з елементів підвищення енергоефективності, забезпечення відповідності інфраструктурних положень вимогам міжнародної федерації.

2. В Україні вже є окремі програми державної підтримки та фінансування на різних рівнях, але лише інвестиційна модель може повною мірою реалізувати її потенціал. Саме сукупність ресурсів із державного та місцевих бюджетів, грантів міжнародних організацій, програм ФІФА та УЄФА, приватних інвестицій та державно-приватного партнерства створює реальні можливості для масштабної реконструкції. Залучення бізнесу та міжнародних донорів до реконструкції та модернізації спортивних споруд є критичним важливою темою.

3. Розвиток футбольної інфраструктури в Україні базується на ефективному стратегічному плануванні, довгострокових інвестиціях та впровадженні сучасних технологій. Безпечні спортивні споруди з укриттями, енергозберігаючими рішеннями, впровадженням цифрового управління та можливостями для дитячого та юнацького футболу на різних рівнях також залишаються перевагами в майбутніх планах. Співпраця держави з міжнародними партнерами та інноваціями, такими як модульні конструкції або відновлювана енергетика й інтеграція smart – систем, також відіграє важливу роль у розбудові футбольної інфраструктури, яка має стати одним із факторів повернення людей до активного життя, одночасно зміцнюючи позицію України в європейському спортивному просторі.

4. Відновлення спортивної інфраструктури в Україні базується на комплексному підході на різних рівнях між урядом, місцевими громадами, спортивними асоціаціями та клубами, міжнародними партнерами. Згідно з цими дослідженнями, ефективна реконструкція може відбутися шляхом оновлення нормативних актів, які повинні включати сучасні стандарти безпеки та енергоефективності, а також розвитку партнерства із залученням різних фінансових ресурсів. Важливими складовими є залучення громади; впровадження концепції багатофункціональних спортивних просторів; підтримка дитячих та молодіжних спортивних організацій. Ці рекомендації надають загальну модель якісного оновлення, орієнтовану на сталий розвиток, разом із розширенням доступу до спортивної інфраструктури по всій Україні.

РОЗДІЛ 5

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження дозволило поглиблено відобразити стан футбольної інфраструктури в Україні під час війни та описати особливості організації футбольних змагань в умовах військового стану. Саме завдяки огляду літературних джерел, документів та офіційних звітів, а також даних соціологічних опитувань, стало можливим скласти нормативну картину щодо масштабів руйнувань, проблем функціонування галузі та можливих напрямків її відновлення.

Огляд розвитку футбольної інфраструктури до 2014 року показав, що Україна досягла значних успіхів, переважно в період підготовки до Євро-2012: було модернізовано та збудовано нові ключові спортивні споруди, серед яких НСК «Олімпійський», «Металіст», «Арена Львів» та «Донбас Арена». Але з початку війни у 2014 році, зокрема після повномасштабного вторгнення у 2022 році, дуже велика частина інфраструктури була зруйнована. Інфраструктура в Маріуполі, Чернігові, Миколаєві, Харкові та багатьох інших містах була зруйнована або суттєво пошкоджена. Деякі частини залишаються на тимчасово окупованих територіях і тому більше не можуть функціонувати. За офіційними оцінками, загальні збитки сягають сотень мільйонів доларів.

Значні соціально-економічні наслідки руйнування інфраструктури були значними. Футбольні клуби були змушені переїхати, що призвело до втрати доходів від матчів, продажу квитків, маркетингових ініціатив та академій. Крім того, деякі співробітники, пов'язані з клубами та дитячими школами, або звільнилися, або були мобілізовані. Гравці та тренери зіткнулися з постійною атмосферою загрози та невизначеності. У постраждалих регіонах руйнування стадіонів сприяло обмеженню доступності спорту для молоді, скороченню кількості доступних секцій та зменшенню участі дітей у футболі.

Проведений аналіз організації матчів в умовах воєнного стану показав, що футбольні змагання в Україні проводяться за новою моделлю, основою

на жорстких протокольних вимогах безпеки. Матчі дозволяються лише на стадіонах, погоджених УАФ та військовими адміністраціями, а кожна гра супроводжується вибухотехнічним оглядом, обмеженою кількістю учасників та персоналу, а також обов'язковою наявністю укриття в радіусі 500 метрів. У випадку повітряної тривоги матч негайно зупиняється, а якщо загроза триває понад годину — гру можуть перенести. Саме цей набір правил дозволив проводити чемпіонати, але суттєво змінив їхню організацію, логістику та регламент.

Міжнародний досвід показує, що в країнах, де відбувалися війни, таких як Сербія, Хорватія, Боснія і Герцеговина, відновлення спортивної інфраструктури базувалося на довгострокових державних програмах міжнародної фінансової підтримки та активної участі місцевих громад як на етапі планування, так і на етапі подальшого використання спортивних споруд. Успішні моделі реконструкції включали багатофункціональні центри розвитку дитячого та юнацького спорту та покращення умов тренувань відповідно до сучасних вимог УЄФА та ФІФА. Досвід цих країн виявився цінним для формування рекомендацій для України.

Спираючись на аналіз міжнародної практики, експертні оцінки та існуючий стан футбольної інфраструктури України, результати цієї роботи вперше пропонують низку практичних рекомендацій на різних рівнях влади — державному, місцевому самоврядуванні, футбольних асоціаціях та клубах. Рекомендації включають інтеграцію спортивних об'єктів до національної стратегії повоєнного відновлення, створення державної програми реконструкції стадіонів, залучення фінансування через міжнародні платформи (УЄФА, ФІФА, ЄІБ), модернізацію дитячо-юнацьких спортивних шкіл, будівництво багатофункціональних спортивних центрів у громадах, а також підвищення стандартів безпеки при організації матчів. Значну увагу приділено розвитку футболу на рівні академій та молодіжних команд, адже вони є базою для відновлення кадрового потенціалу футболу в Україні.

Війна створила безпрецедентні виклики для українського футболу, але водночас дала поштовх до формування нових підходів до організації змагань та стратегічного планування розвитку інфраструктури. На основі системного аналізу вперше сформульовано практичні рекомендації, які можуть стати основою модернізації та відродження футбольної інфраструктури у воєнний період. Результати дослідження доповнюють наукові дані про вплив війни на спортивний світ, розширюючи теоретичні та практичні уявлення, пов'язані з механізмами, через які відбуваються процеси відновлення, та подальшими дослідженнями, які можна було б провести в цій конкретній галузі управління спортивною діяльністю.

ВИСНОВКИ

1. До війни Україна мала матеріально-технічну сучасну базу, значно оновлену завдяки Євро-2012. Національні арени, регіональні стадіони, тренувальні комплекси та тисячі громадських об'єктів. Повномасштабна війна призвела до знищення або пошкодження сотень об'єктів: станом на 2024 рік близько 500 спортивних споруд вважалися втраченими, кілька десятків – повністю зниклими. Найбільшої шкоди було завдано Донецькій, Луганській, Херсонській, Миколаївській та Харківській областях. Серед найбільших втрат — «Донбас Арена», стадіон ФК «Десна», стадіон ім. Бойка, об'єкти в окупованому Криму та на тимчасово окупованих територіях Луганщини. Крім фізичного руйнування, інфраструктура втратила функціональність через небезпеку, міграцію населення, обмеження доступу до об'єктів та відсутність інвестицій. Клуби втратили домашні арени, тренувальні поля, а деякі — фактично припинили існування. Фінансові збитки футбольної сфери оцінюються у сотні мільйонів доларів, а відновлення вимагатиме багаторічних програм за участю держави, місцевих громад і міжнародних партнерів.

2. Відновлення офіційних змагань у 2022 році стало одним із прикладів унікальної організаційної моделі, яка відповідає вимогам воєнного стану з принципами професійного спорту: усі матчі проводяться лише на стадіонах, затверджених військовими адміністраціями, з обов'язковим проведенням перевірок на вибухонебезпечні предмети та наявність укриттів у радіусі 500 метрів; матчі зупиняються під час повітряної тривоги; відсутність вболівальників або суворо обмежена кількість; квитки персоналізовані; обмежена кількість акредитованих осіб та для команд з прифронтових регіонів введено можливість повного переїзду.

Змінився формат чемпіонатів: вперше з'явилися групові дивізіони та двоетапний формат змагань у Першій лізі, скорочена кількість учасників у певних дивізіонах, великі території, які не можуть приймати матчі з міркувань безпеки. Витрати на логістику, безпеку та медичне забезпечення зросли.

Воднораз психологічні наслідки війни вплинули на спортсменів, тренерів та персонал, ускладнивши підготовку та функціонування клубів.

3. Країни, які пережили збройні конфлікти та війни, свідчать про те, що до розвитку спортивної інфраструктури можна підходити лише комплексно, маючи чіткі довгострокові стратегії. У Хорватії, Боснії та Герцеговині, Сербії, Кувейті та інших країнах спортивні споруди стали символами повернення до нормального життя – їх реконструкцію, інфраструктурні, соціальні та гуманітарні цілі об'єднали в один проєкт. Ключову роль відіграли міжнародні організації, серед яких головними є ЄС, Світовий банк, УЄФА, ФІФА, які крім методологічної підтримки надали фінансування.

Найкращі практики базувалися на принципах сталого розвитку та інклюзивності. Серед інших особливостей, на яких наголошувалося були безпечні спортивні споруди, енергоефективні спортивні споруди, мультифункціональні спортивні споруди. Участь місцевої громади та залучення приватного бізнесу через механізми публічно – приватного партнерства також були ключовими напрямками допомоги. Дитячий та юнацький спорт значною мірою зосереджувався на тому, щоб бути рушієм відновлення людських ресурсів, щоб забезпечити повноцінне повернення людей до активної діяльності.

4. Розроблені рекомендації вказують на те, що відновлення футбольної та спортивної інфраструктури України повинне здійснюватися на основі державної стратегії, погодженої з міжнародними стандартами та вимогами безпеки. Визначними напрямами є включення спортивних об'єктів до національних програм повоєнного відновлення, поліпшення будівельних норм із врахуванням укриттів та створення спеціалізованої державної програми реконструкції у найбільш постраждалих регіонах. Вагому роль повинно відігравати залучення міжнародної допомоги та програм УЄФА і ФІФА, що можуть забезпечити фінансову й технічну підтримку.

На місцевому рівні пріоритетами мають бути аудит пошкоджених об'єктів, розробка поетапних планів відновлення та створення спортивних

центрів у безпечних районах. Футбольним клубам та федераціям зосередитися на розвитку тренувальних баз, академій та багато – функціональних споруд, що об'єднують спортивні та соціальні функції. Також важливо забезпечити соціально-гуманітарну підтримку, забезпечити доступом до спорту дітей, молодь та внутрішньо переміщених осіб у межах країни, а також використання сучасних енергоефективних технологій.

Список використаних джерел

1. Анкетування. *Велика Українська Енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F> (дата звернення: 18.09.2025).
2. Армія – це велика команда, якій потрібна підтримка: як клуб із Рівненщини проміняв футбол на волонтерство. *СПОРТ НА РАЙОНІ*. 05.06.2023. URL: <https://sport.rayon.in.ua/topics/604675-armiya-tse-velika-komanda-yakiy-potribna-pidtrimka-yak-klub-iz-rivnenshchini-prominyav-futbol-na-volonterstvo> (дата звернення: 18.09.2025).
3. Будували до Євро – 2012: стадіону Дніпро – Арена виповнилося 15 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://dnpr.com.ua/ua/post/buduvali-do-yevro-2012-stadionu-dnipro-arena-vipovnilosya-15-rokiv>. (Дата звернення 29.11.24)
4. Васильєв Д. М. Особливості медіасупроводу кіберспортивних подій: кваліфікаційна робота бакалавра / Д. М. Васильєв ; наук. керівник А. В. Гусєв. – Дніпро: Дніпровський національний університет ім. О. Гончара, 2023. – 33 с. – кваліфікаційна робота
5. Від Маріуполя до Києва. Російські ракети пошкодили 10 стадіонів професійних клубів України — фото [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://sport.nv.ua/ukr/football/zruynovani-stadioni-ukrajini-yaki-profesiyni-klubi-zaznali-vtrat-cherez-rosiysku-agresiyu-50386863.html> (Дата звернення 25.11.24).
6. «Військовий поклик, і я виконую»: голоси з українського футболу після року війни. *The Guardian*. 24.02.2023. URL: <https://www.theguardian.com/football/2023/feb/24/voices-from-ukraine-football-after-year-of-war#:~:text=Nazariy%20Fedorivskiy%2C%20a%20goalkeeper%20with,Photograph%3A%20Courtesy%20of%20Obolon%20Kyiv> (дата звернення: 21.09.2025).

7. Вплив військових дій на умови розвитку фізичної культури і спорту в громадах України / [В. В. Приходько, І. В. Балджи, А. Г. Бузоверя та ін.]. // Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. – 2024. – №9. – С. 186–189. – наукова стаття.

8. «Гра мільйонів» під загрозою? Як війна позначилася на українському футболі [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zaborona.com/yak-vijna-poznachylasya-na-ukrayinskomu-futboli/> (Дата звернення 01.12.24).

9. Графська О. І. Пріоритети розвитку економіки в умовах післявоєнного відновлення: аналіз світового досвіду / О. І. Графська, Н. А. Гарасимчук, О. І. Дудаш. // ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО. – 2024. – №64. – наукова стаття.

10. Григорій Козловський, ФК «Рух» та «Рух у майбутньому» організували мультитурнір «Ми віримо у Збройні Сили України» – було зібрано понад 1,5 мільйона гривень.. KOZLOVSKYY. URL: <https://kozlovskyy.com/en/hryhoriy-kozlovskyy-fc-rukhn-and-rukhn-in-the-future-organised-a-multi-tournament-we-believe-in-the-armed-forces-of-ukraine-more-than-1-5-million-hryvnias-were-collected/> (дата звернення: 25.09.2025).

11. 17—20 грудня 2024 року в Києві проведено низку заходів щодо актуальних питань атестації (ліцензування) клубів УПЛ, ПФЛ та клубів-учасників змагань з футболу серед жінок. УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ФУТБОЛУ. 24.12.2024. URL: <https://uaf.ua/article/53093> (дата звернення: 26.09.2025).

12. Гуніна Л. М. ПРОБЛЕМИ В ОЛІМПІЙСЬКОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ СПОРТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ / Лариса Михайлівна Гуніна. – 2023. – С. 30–32. – тези конференції.

13. День в історії: 13 років тому офіційно відкрили \"Донбас Арену\" [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://sport.24tv.ua/den-istoriyi-11-rokiv-tomu-ofitsiyno-vidkrili-novini-donetska_n1404459 (Дата звернення 29.11.24)

14. «Динамо» ніяк не підтримує своїх ультрас на фронті». Фанати розповіли про участь у війні. *ГЛАВКОМ*. 18.04.2024. URL: <https://glavcom.ua/sport/news/dinamo-nijak-ne-pidtrimuje-svoijkh-ultras-na-fronti-fanati-rozpovili-pro-uchast-u-vijni-996747.html> (дата звернення: 18.09.2025).

15. «Дірки у даху як були, так і залишилися». У якому стані спортивні об'єкти окупованого Луганська. – Режим доступу до ресурсу: <https://ua.tribuna.com/uk/blogs/editors/3115030-yak-zaraz-vyhlyadaye-stadion-avanhard-u-luhansku/> (Дата звернення 04.12.24) - ін-ція офіц.сайту.

16. Додаткові заходи безпеки для організації та проведення футбольних матчів в Україні в умовах воєнного стану. *Українська Прем'єр Ліга*. URL: <https://upl.ua/uploads/2403/QGfIi7mBn-I6lga3IpfkXKAmYBCNjXEJ.pdf> (дата звернення: 20.09.2025).

17. Замість бійок на стадіонах – війна з російськими окупантами. The Sun присвятила статтю футбольним уболівальникам з Києва. *OBOZ.UA*. 15.05.2023. URL: <https://eng.obozrevatel.com/section-sport/news-instead-of-fights-in-stadiums-war-with-the-russian-occupiers-the-sun-devoted-an-article-to-soccer-fans-from-kyiv-15-05-2023.html> (дата звернення: 22.09.2025).

18. Здебільшого виключені зі збірних: скільки спортсменів виїхали за кордон і не повернулися [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://fakty.com.ua/ua/sport/20231230-zdebilshogo-vyklyucheni-zi-zbirnyh-skilky-sportsmeniv-vuyihaly-za-kordon-i-ne-povernulysya/> (Дата звернення 01.12.24) - ін-ція офіц.сайту.

19. Зіставний метод [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://allref.com.ua/uk/skachaty/Zistavniiy_metod (Дата звернення 05.05.2023).

20. Інформація Комітету з питань стадіонів та безпеки проведення змагань УАФ щодо врегулювання питання стосовно гостьових уболівальників. *УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ФУТБОЛУ*. 22.10.2025. URL: <https://uaf.ua/article/54859> (дата звернення: 29.11.2025).

21. Історичний метод. *Metodologia Sapiens*. URL: <https://metodologiasapiens.com/uk/metodos/metodo-historico/> (дата звернення: 18.09.2025).

22. Кіндзерська А. Г. Актуальні проблеми підготовки та розвитку українських спортсменів в сучасних умовах війни / А. Г. Кіндзерська. // Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. – 2024. – №9. – С. 137–141. – наукова стаття.

23. Кошторис «Арени Львів» зріс на 657 млн грн [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://zaxid.net/koshtoris_aren_i_lviv_zris_na_657 mln_grn_n1251856 (Дата звернення 04.12.24) - ін-ція офіц.сайту.

24. Криштанович С. Особливості психологічного впливу на мотивацію спортсменів у футболі в умовах воєнного стану / С. Криштанович, Д. Татарін. // Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського. – 2024. – №2. – С. 63–68. – наукова стаття.

25. Кулик С. Стан спортивної інфраструктури України в окупованому Донецьку (на прикладі стадіону «Донбас-арена») / С. Кулик, А. Мурашевич. – 2014. – С. 167–172. – наукова стаття.

26. Легендарний стадіон у Києві постраждав через обстріли: фото до і після [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.rbc.ua/rus/styler/legendarniy-stadion-kievi-postrazhdav-cherez-1706000847.html> (дата звернення 25.11.24) - ін-ція офіц.сайту.

27. Магістр: обличчям до науки (технологія підготовки магістерських робіт за спеціальністю «Спорт»: навч.-наоч. посіб. для студ. вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту / Матвеев С. Ф. [та ін.] - Л. : СПОЛОМ, 2015. - ISBN 978-966-919-092-5

28. Методи наукового дослідження [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://fmab.khadi.kharkov.ua/fileadmin/F-FUB/%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D

[1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/3_OND_L2.pdf](#) (дата звернення 05.05.2023).

29. Методологія наукової діяльності: методи аналізу та дослідження.. *Osvita.ua*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/journalism/24685> (дата звернення: 18.09.2025).

30. «Минай» проведе ще один матч на підтримку ЗСУ. *ФУТБОЛЬНИЙ КЛУБ*. 02.07.2022. URL: <https://footclub.com.ua/news/Ukraine/Inshi/1594019118/Minay-provede-sche-odin-match-na-pidtrimku-ZSU> (дата звернення: 18.09.2025).

31. Наскільки Львів готовий до Євро-2012? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/12/111201_lviv_euro2012_tb_er (Дата звернення 04.12.24) - ін-ція офіц.сайту.

32. Послуга перевезення футбольних команд двома автобусами для участі в навчально-тренувальних зборах та інше, по Україні (II коло чемпіонату 2024-2025 рр). *IZI.TRADE*. 30.01.2025. URL: <https://izi.trade/tenders/UA-2025-01-30-005873-a> (дата звернення: 20.08.2025).

33. Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів: ПОСТАНОВА від 18.12.1998, № 2025 : станом на 30.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2025-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.09.2025).

34. Регламент інфраструктури стадіонів та заходів безпеки проведення змагань з футболу / Українська асоціація футболу. Київ, 2020. URL: https://upl.ua/uploads/2002/Da5_5AJwOaQjy3uCJS17IYq7ArM1q2b_.pdf (дата звернення: 30.09.2025).

35. Розвиток футбольної інфраструктури в Україні: 544 об'єкти за рік!. *УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ФУТБОЛУ*. 16.05.2019. URL: <https://uaf.ua/article/36556> (дата звернення: 29.11.2024).

36. Розпочався процес ухвалення рішень з ліцензування футбольних клубів УПЛ. *УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ФУТБОЛУ*. 03.05.2023. URL: <https://uaf.ua/article/48163> (дата звернення: 26.09.2025).

37. Спорт під час війни: як змінилося життя спортсменів та тренерів Донеччини Джерело: <https://vp.donetsk.ua/gorod-region/vp-rekomenduet/109309-sport-pid-chas-vijni-yak-zminilosya-zhit-tya-sportsmeniv-ta-treneriv-donechchini> [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://vp.donetsk.ua/gorod-region/vp-rekomenduet/109309-sport-pid-chas-vijni-yak-zminilosya-zhit-tya-sportsmeniv-ta-treneriv-donechchini> (Дата звернення 04.12.24) - ін-ція офіц.сайту.

38. Стадіон «Донбас-арена» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ui.org.ua/postcard/stadion-donbas-arena/> (Дата звернення 25.11.24) - ін-ція офіц.сайту.

39. Стадіон «Локомотив» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://tavriya.com.ua/stadium.php> (Дата звернення 04.12.24) - ін-ція офіц.сайту.

40. Стадіон «Славутич-Арена». Запоріжжя. *УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІА ФУТБОЛУ*. 12.01.2018. URL: <https://uaf.ua/article/35829> (дата звернення: 29.11.2024).

41. Стадіон ФК «Десна» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ui.org.ua/postcard/stadion-im-yuriya-gagarina/> (Дата звернення 25.11.24) - ін-ція офіц.сайту.

42. Стадіон «Чорноморець». Одеса. *УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІА ФУТБОЛУ*. 09.07.2021. URL: <https://uaf.ua/article/43641> (дата звернення: 29.11.2024).

43. Стало відомо, скільки спортсменів загинули через війну росії проти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/2024/05/16/novyna/bezpeka/stalo-vidomo-skilky-sportsmeniv-zahynuly-cherez-vijnu-rosiyi-proty-ukrayiny> (Дата звернення 25.11.24) - ін-ція офіц.сайту.

44. Українські ультрас створили фонд "Трибуна Героїв", який допомагатиме сім'ям загиблих. *FOOTBALL.UA*. 26.08.2022. URL: <https://football.ua/ukraine/485880-ukrajinski-ultras-stvorili-fond-tribuna-gerojiv-jakijj-dopomagatime-simjam-zagiblikh.html#:~:text=%D0%91%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%84%D0%BE%D0%BD%D0%B4%20,%D0%A2%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D1%85%20%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%20%D0%B2%D0%B6%D0%B5%2097> (дата звернення: 20.09.2025).

45. У Львові хочуть демонтувати дорогий стадіон "Арена-Львів" [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/uvovi-hochut-demontuvati-doroguschiy-stadion-arena-lviv-299666.html> (дата звернення 05.12.24)

46. Як війна вплинула на український футбол [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://nzl.theukrainians.org/yak-vijna-vplynula-na-ukrayinskyj-futbol.html> (дата звернення 04.12.24) - ін-ція офіц.сайту.

47. Який вигляд має стадіон футбольного клубу "Маріуполь" після обстрілів Росією: фото та відео [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/sport/250075-akij-vigliad-mae-stadion-futbolnogo-klubu-mariupol-pisla-obstriliv-rosie-u-foto-ta-video/> (дата звернення 25.11.24) - ін-ція офіц.сайту.

48. Arena Zabrze stand construction gets nod. *Coliseum News*. 31.08.2022. URL: <https://www.coliseum-online.com/arena-zabrze-stand-construction-gets-nod/> (дата звернення: 27.11.2025).

49. Azov veterans, ultras and Kharkiv volunteers received weapons from Defence Intelligence caches before Russian invasion. *UKRAINSKA PRAVDA*. 07.03.2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/03/07/7392302/> (дата звернення: 24.09.2025).

50. Croatian Football: Talent, Success and a Lacking Overarching Strategy [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.iris->

france.org/159338-croatian-football-talent-success-and-a-lacking-overarching-strategy/ ін-ція офіц.сайту.

51. Earnest, J. & Dickie, C. (2012). Post-conflict reconstruction—a case study in Kosovo: the complexity of planning and implementing infrastructure projects. *PMI Research and Education Conference*. – наукова стаття.

52. Matuszak S. Euro 2012 – Ukraine’s wasted opportunity? [Електронний ресурс] / S. Matuszak, T. Olszański. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2012-06-08/euro-2012-ukraines-wasted-opportunity> (дата звернення: 29.11.2024).

53. Metalist Stadium. *UEFA.COM*. 01.09.2011. URL: <https://www.uefa.com/uefaeuro/history/news/0254-0d7d2918b8bd-047bd9ac5188-1000--metalist-stadium/> (дата звернення: 29.11.2024).

54. **Milenković, D.** (2016). *Historical development of football in Serbia - since the Kingdom to Republic (1896-2016)*. Conference Paper. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/367479951> – тези доповіді.

55. Olympic Stadium opens in Kyiv. *UEFA.COM*. 08.10.2011. URL: <https://www.uefa.com/uefaeuro/history/news/0254-0d7d25c95d23-ab13cf20d1f5-1000--olympic-stadium-opens-in-kyiv/> (дата звернення: 29.11.2024).

56. Open Fun Football School [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ccpa.eu/open-fun-football-schools/>. (дата звернення 04.12.24)

57. Polish Army Stadium. *Around.us*. URL: <https://aroundus.com/p/9232916-zyleta?q=Polish+Army+Stadium> (дата звернення: 13.11.2025).

58. Shakhtar Donetsk accuse Fifa of failing to support Ukrainian football during war. *The Guardian*. 21.02.2025. URL: <https://www.theguardian.com/football/2025/feb/21/shakhtar-donetsk-fifa-ukrainian-football-war-serhii-palkin> (дата звернення: 28.09.2025).

59. Sipos-Onyestyák N. Sports Facility Development and Politics in Budapest since 1945 / N. Sipos-Onyestyák, K. Szikora, D. Szekeres. // *The International Journal of The history of sport*. – 2024. – №8. – С. 736–759. – наукова стаття.

60. UEFA EURO 2012: 'A fantastic event' [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.uefa.com/uefaeuro/history/news/0253-0d7ed33a89f5-2638778a72fc-1000--uefa-euro-2012-a-fantastic-event/> (дата звернення 29.11.24)

61. Vest, E. K. *The war of positions: Football in post-conflict Bosnia-Herzegovina* : PhD Thesis : Brunel University, School of Sport and Education, 2014. – URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/29140353.pdf> (дата звернення: 25.11.2024).

62. Vgytzait. [Публікація у Facebook] // Facebook. – URL: <https://www.facebook.com/vgytzait/posts/10161388341998539> (дата звернення: 25.11.2024). - ін-ція офіц.сайту.

ДОДАТКИ

Шановний респонденте!

Національний університет фізичного виховання і спорту України, кафедра професійного, неолімпійського та адаптивного спорту проводить дослідження з метою аналізу стану футбольної інфраструктури та перспектив її відновлення в Україні.

За результатами проведеного дослідження будуть розроблені практичні рекомендації для державних органів щодо відновлення спортивних об'єктів. Всі відповіді зберігають Вашу анонімність!

Анкета експертного опитування

1. Ваша тренерська ліцензія.

UEFA A _

UEFA B _

UEFA C _

Відсутня _

2. На якому рівні Ви працюєте переважно?

ДЮСШ _

Юнацькі команди _

Аматорський футбол _

Напівпрофесійні команди _

Професійні команди _

3. Регіон України, де Ви працюєте:

Захід _

Центр _

Південь _

Північ _

Схід _

4. Оцініть стан футбольної інфраструктури у вашому клубі.

Відмінний _

Добрий _

Задовільний _

Поганий _

Дуже поганий _

5. Доступ до тренувальних полів зі штучним покриттям.

Є, у хорошому стані _

Є, у поганому стані _

Немає, але є потреба _

Немає і потреби немає _

6. Чи постраждали футбольні об'єкти у вашому регіоні через війну?

Так, суттєво _

Так, частково _

Ні _

Важко відповісти _

7. Які об'єкти вашого клубу найбільш потребують оновлення?**(Можна декілька).**

Натуральне поле _

Штучне поле _

Освітлення _

Роздягальні / Санвузли _

Адміністративні приміщення _

Медичні та реабілітаційні приміщення _

Трибуни _

Все у належному стані _

8. Які об'єкти на Вашу думку є першочерговими для відновлення в Україні? (Можна декілька).

- Штучні футбольні поля _
 Натуральні поля _
 Мультифункціональні майданчики _
 Зали / Манежі _
 Стадіони _
 Укриття при спортивних об'єктах _

9. Хто має відігравати ключову роль у відновленні?

- Держава _
 Місцева влада _
 УАФ / Регіональні асоціації _
 Міжнародні організації _
 Приватний бізнес _
 Всі разом _

10. Які на Вашу думку джерела фінансування є найбільш реалістичними для відновлення спортивних об'єктів в Україні? (Можна декілька)

- Державний бюджет _
 Місцеві бюджети _
 UEFA та FIFA _
 Міжнародні гранти _
 Приватні інвестори _
 Державно – приватне партнерство _
 Благодійні фонди _

11. Наскільки важливі укриття на спортивних об'єктах?

- Дуже важливо _
 Скоріше важливо ніж неважливо _
 Скоріше неважливо ніж важливо _
 Неважливо _

12. Чи підтримуєте Ви впровадження енергоощадних технологій?Так Скоріше так ніж ні Скоріше ні ніж так Ні **13. Роль міжнародних федерацій у відновленні інфраструктури.**Потрібна активніша участь Частково достатньо Не потрібно Важко відповісти **Дякую за Ваші відповіді**